

*“Bölgenin Öncüsü, Ortadoğunun
Cazibe Merkezi ve Uluslararası Düzeyde
Rekabet Edebilen Bir Diyarbakır”*

DİYARBAKIR YATIRIM DESTEK OFİSİ

Kaynartepo Mah. Şanlıurfa Yolu 1.Km. No: 15 - Bağlar/Diyarbakır

Tel: 0412 237 12 16 - 17 Fax: 0412 237 12 14

www.investdiyarbakir.com

www.karacadag.org.tr

dbakiryo@karacadag.org.tr

"Yeni Kalkınma Zırcı"
KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

IRAK ÜLKE RAPORU

T.C.
KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

IRAK

ÜLKE RAPORU

VİZYON

Doğal, tarihi, sosyal ve kültürel zenginlik ve çeşitliliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinin cazibe ve ticaret merkezleri olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın bu potansiyelini en iyi şekilde koruyarak değerlendirmek, işsizlik, yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin olmadığı, üretken, müreffeh ve bölgesinin öncüsü, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı ve küresel ekonominin rekabetçi bölgesi olmak.

Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi
Mayıs 2010

SUNUŞ

Ülkelerin en büyük sorunu ekonomik ve sosyal kalkınma ve gelişmeyi gerçekleştirmektir. Ekonomik ve sosyal kalkınma ve gelişmenin gerçekleştirilmesi tek başına yeterli olmayıp bu kalkınma ve gelişmenin yurt genelinde ve bölgeler arasında dengeli bir şekilde olması ve sonuçlarından toplumun bütün kesimlerinin yararlanması son derece önemlidir.

Bölgesel gelişme ve kalkınmayı gerçekleştirmede “yerelliği” ve “iyi yönetişimi” esas alarak yeni bir model sunan Kalkınma Ajanslarının kuruluş ve kurumsallaşma süreci son bir yılda büyük bir ivme ve hız kazanmıştır. Aynı zamanda, Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, bölgelerde yeni bir heyecan ve beklenti yaratmıştır.

“Bölgesel gelişme politikalarını yerel bazda uygulayacak kurumsal bir mekanizma” olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesinde faaliyet göstermek üzere kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak hedefi doğrultusunda Eylül 2009 tarihinden itibaren kurulma ve kurumsallaşma sürecine hız kazandırmış ve geçen 8 aylık dönemde büyük bir mesafe katederek Mali Destek Programları uygulayabilecek aşamaya gelmiştir.

Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesi, ülkemizde en fazla göç veren ve en yüksek doğurganlık oranına sahip bölgelerinin başında gelmek-

tedir. Bu açıdan Bölgede, durağan değil, değişken ve genç bir nüfus yapısı mevcuttur. Özellikle son 20 yılda yaşanan asayiş sorunları ve terör nedeniyle, nüfustaki mekânsal hareketlilik artmış, gerek bölge dışına gerekse bölge içinde ağırlıklı olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezleri ile bazı ilçe merkezlerine doğru yoğun bir göç yaşanmıştır.

Yüksek göç hızına paralel olarak kentsel altyapı ve konut üretimi aynı hızla sürdürülemediği için çarpık ve sağlıklı kent merkezleri ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, kentlere yığılan nüfusa karşılık, gerekli istihdam olanaklarının oluşturulamaması, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da işsizliği en önemli sorun haline getirmiştir. Asayiş sorunları ve terör ile oluşan olumsuz imaj, hem bölge dışından bölgeye yönelik sermaye akışını önlemiş, hem de bölgedeki sermayenin bölge dışına kaymasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak, bölge, adeta bir sorunlar yumağına dönüşmüştür.

Bütün bu olumsuz koşullara rağmen, sahip oldukları doğal, tarihi, kültürel, sanatsal ve yer altı zenginlikleri, jeostratejik konumları, geçmişten bugüne önemli inanç ve ticaret merkezleri olmaları, genç nüfusları, GAP'ın yarattığı sinerji ve Hükümetimizin bölgedeki komşu ülkelerle geliştirdiği olumlu ilişkiler Diyarbakır ve Şanlıurfa için büyük potansiyel ve fırsatlar yaratmaktadır. Bu potansiyel ve fırsatlar iyi değerlendirildiği takdirde, Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın hızla büyümesi ve gelişmesi ile gerek GAP Bölgesinin ve gerekse Ortadoğu'nun sanayi, ticaret, finans, kültür ve turizm merkezleri arasında yer alması hiç de yabana atılacak bir ihtimal değildir.

Bu süreçte, Bölgemizin potansiyelini harekete geçirmede ve bölgesel gelişmeyi gerçekleştirerek bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmada Kalkınma Ajansımıza büyük görevler

düşecektir. Bu noktada, Ajansın sağlayacağı mali ve teknik desteklerin yanında, gerçekleştireceği araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile yatırımcılara yönelik ücretsiz danışmanlık ve yönlendirme ile tanıtım destekleri de son derece önemlidir.

Kalkınma Ajansı Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi uzmanlarınca hazırlanan **“Irak Ülke Raporu”**nun, Bölgemizdeki yatırımcılar için büyük bir pazar olan Irak ve Ortadoğu pazarına açılma ve pazar paylarını arttırma çabalarında yön göstererek katkıda bulunacağını değerlendiriyorum. Bu vesileyle Rapor’un hazırlanmasında emeği geçen Ajans personelinin tebrik ediyor; Rapor’un ülkemiz ve Bölgemiz için faydalı olmasını diliyorum.

30 Nisan 2010

Hüseyin Avni MUTLU

Diyarbakır Valisi

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi, kalkınma ajansları; bölgesel düzeyde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur.

Bu amacı gerçekleştirmek için Ajanslara verilen görevlerden biri de, Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemektir. Ayrıca, ajanslar, Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmakla da görevlidir.

Kuruluş ve kurumsallaşma sürecini büyük ölçüde tamamlayan Karacadağ Kalkınma Ajansına bağlı olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisleri kurulmuştur. Bölge illerinde yatırımcılara ücretsiz danışmanlık hizmeti vermek ve yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmekle görevli olan Yatırım Destek Ofislerinin diğer bir görevi de Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmaktır.

Hükümetimizin çabalarıyla Türkiye'nin komşu ülkeler ile ilişkilerinde son dönemde yaşanan olumlu siyasi ve ekonomik

gelişmelerin yarattığı bölgesel işbirliği potansiyeli, ülkemiz, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Diyarbakır ve Şanlıurfa açısından yeni fırsatlar yaratmaktadır. Özellikle Suriye ve Irak birçok üründe Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkelerin başında gelmektedir. İl bazında ihracat rakamlarına bakıldığında, GAP yatırımları ve coğrafi yakınlığın yarattığı avantajla son yıllarda Diyarbakır ve Şanlıurfa'dan yapılan ihracatta Suriye ve Irak en önde gelen ülkeler konumunda olup bu yöndeki eğilimin önümüzdeki dönemde de artarak devam edeceği öngörülmektedir.

Ajansımız tarafından Bölgemizin gelişme vizyonu; “*doğal, tarihi, sosyal ve kültürel zenginliği ve çeşitliliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinin cazibe ve ticaret merkezleri olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın bu potansiyelini en iyi şekilde koruyarak değerlendiren, işsizliğin, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaltıldığı, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı olmak*” şeklinde belirlenmiştir. Bu vizyonun gerçekleştirilmesinde, Suriye ve Irak başta olmak üzere Ortadoğu ülkelerine yönelik ekonomik potansiyelin ve yeni fırsatların değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu noktadan hareketle, Ajansımız tarafından Diyarbakır ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofislerinin kurulmasından hemen sonra, Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi tarafından “**Irak Ülke Raporu**” ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi tarafından da “**Suriye Ülke Raporu**” hazırlanmıştır.

Irak ve Suriye'nin ülkemiz ve bölgemiz için sunduğu fırsatları değerlendirmek ve yatırımcılarımıza yardımcı olmak amacıyla hazırlanan “**Irak Ülke Raporu**” ve “**Suriye Ülke Raporu**”nun

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

hazırlanmasında emeği geçen Diyarbakır ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi'nde çalışan uzmanlarımıza ve Raporu gözden geçirerek geliştirilmesine ve basıma hazır hale getirilmesine katkıda bulunan Ajans uzman ve destek personeline teşekkür ediyor; Rapor'un yatırımcılarımız için faydalı olmasını diliyorum.

30 Nisan 2010

Dr. İlhan KARAKOYUN

Genel Sekreter

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	16
1.GENEL ÜLKE ÖZELLİKLERİ	20
1.1.Demografik Özellikler	21
2.GENEL EKONOMİK DURUM.....	23
3.SEKTÖRLER İTİBARI İLE İRAK	28
3.1.Petrol ve Doğal Gaz	28
3.1.1.Genel Açıklama	28
3.1.2.Yatırım Fırsatları	33
3.2.Tarım	33
3.2.1.Genel Açıklama	33
3.2.2.Yatırım Fırsatları	35
3.3.Sanayi ve İmalat.....	35
3.3.1.Genel Açıklama	35
3.3.2.Yatırım Fırsatları	42
3.4.Konut ve İnşaat	42
3.4.1.Genel Açıklama	42
3.4.2.Yatırım Fırsatları	44
3.5.Bankacılık ve Finans	45
3.5.1.Genel Açıklama	45
3.5.2.Yatırım Fırsatları	46
3.6.Elektrik	46
3.6.1.Genel Açıklama	46
3.6.2.Yatırım Fırsatları	48
3.7.Telekomünikasyon	48
3.7.1.Genel Açıklama	48
3.7.2.Yatırım Fırsatları	50

3.8.Turizm	50
3.8.1.Genel Açıklama.....	50
3.8.2.Yatırım Fırsatları	51
3.9.Eğitim	52
3.9.1.Genel Açıklama.....	52
3.9.2.Yatırım Fırsatları	52
3.10.Sağlık.....	53
3.10.1.Genel Açıklama.....	53
3.10.2.Yatırım Fırsatları	55
3.11.Ulaştırma	55
3.11.1.Genel Açıklama.....	55
3.11.1.1.Demir yolu	55
3.11.1.2.Kara yolu	56
3.11.1.3.Hava yolu.....	57
3.11.1.4.Deniz yolu ve Limanlar	57
3.11.2.Yatırım Fırsatları	57
4.İRAK DIŞ TİCARETİ	59
4.1.İkili Ticaret Antlaşmaları	62
5.TÜRKİYE – İRAK TİCARİ İLİŞKİLERİ	62
5.1.Temel Göstergeler	64
5.2.Ürün ve Hizmet Bazında Genel Açıklamalar	66
5.2.1.Bisküvi.....	66
5.2.2.Bitkisel Yağ	67
5.2.3.Kanatlı Etler	67
5.2.4.Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	68
5.2.5.Yaş Meyve ve Sebze	68
5.2.6.Alüminyum İnşaat Malzemeleri.....	69

5.2.7.Beyaz Eşya	70
5.2.8.Demir Çelik	70
5.2.9.Elektrikli Makineler ve Kablolar	73
5.2.10.Ev Tekstili	74
5.2.11.Gıda İşleme Makineleri	74
5.2.12.Halı	75
5.2.13.Hazır Giyim	75
5.2.14.İnşaat Malzemeleri	76
5.2.15.Müteahhitlik Hizmetleri	76
5.2.15.1.Irak Yatırım Ajansı araştırması	77
5.2.15.2.Türk Müteahhitlik Firmalarının Yaşadığı Sorunlar	81
5.2.15.2.1.Bağdat Ticaret Müşavirliğinin Raporuna Göre;	81
5.2.16.Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	83
5.2.17.Sofra ve Mutfak Eşyaları	84
5.3.Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması	85
5.4.Türkiye'nin Irak'ta Yatırımları	87
5.4.1.Anadolu Grubu	87
5.4.2.Genel Enerji	88
5.4.3.Pet Holding	88
5.5.Sınır Ticareti	89
5.6.Sorunlar ve Potansiyel İşbirliği Alanları	92
5.6.1.Irak ile Ekonomik İlişkilerimizde Engeller	92
5.6.2.İşbirliği Olanakları	93
6.IRAK PAZARI İLE İLGİLİ BİLGİLER	96
6.1.İş Fırsatları ve İhalelerin Takibi	97

6.2.Yatırım Ortamı	97
6.3.Şirket Kurma	99
6.4.Şirket Kayıt İşlemleri	99
6.5.Acente ve Distribütör Kullanımı.....	99
6.6.Reklam ve Tanıtım.....	100
6.7.Dağıtım Kanalları ve Lojistik	100
6.8.Standartlar, Etiketleme ve Paketleme	101
6.9.Serbest Bölgeler	101
6.10.Vize	101
6.11.Irak Yatırım Yasası	102
6.12.Irak'ta Yabancı Firmaların Tescil Olması İçin Gerekli Belgeler.....	103
6.13.Irak'ta İthalatta Uygulanan Prosedürler.....	104
6.14.Sınır Kapıları	105
6.15.Resmi Tatil Günleri.....	105
7.GENEL DEĞERLENDİRME.....	106
8.EKLER	111
8.1.DEİK / Türk – Irak İş Konseyi	111
8.2.Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Komşu ve Çevre Ülkeler Oturumunda Yapılan Anket.....	112
8.3.Yararlı Adresler.....	116
KAYNAKÇA	121

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Irak Ülke Özellikleri.....	20
Tablo 2: Temel Makroekonomik Göstergeler.....	23
Tablo 3: Irak Dış Ticaret Rakamları (2004-2010).....	59
Tablo 4: Irak'ın İthal Ettiği Ürünler.....	60
Tablo 5: Irak'ın İhrac Ettiği Ürünler.....	61
Tablo 6: Yıllar itibari ile Irak'la Ticaretimiz (Milyon Dolar)	64
Tablo 7: Türkiye'nin Irak'a İhrac Ettiği Ürünler (Bin Dolar)	65
Tablo 8: Türkiye ve Irak Arasında İmzalanan Anlaşma ve Protokoller.....	66
Tablo 9: Ulaşım Göstergeleri	100
Tablo 10: Yararlı Adresler	116

HARİTALAR

Harita 1: Etnik Yapının Bölgelere Göre Dağılımı	22
---	----

GRAFİKLER

Grafik 1: Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	21
Grafik 2: GSMH'nin Sektörel Dağılımı 2007	28
Grafik 3: Irak'ın İthalatında Başlıca Ülkeler	59
Grafik 4: Irak'ın İhracatında Başlıca Ülkeler	59

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
BP	: İngiliz Petrol Şirketi
CNOOC	: Çin Milli Kıyı Ötesi Petrol Şirketi
CNPC	: Çin Ulusal Petrol Korporasyonu
CPA	: Irak Geçici Koalisyon Yönetimi
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ENI	: İtalya Petrol ve Doğal Gaz Korporasyonu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ITC	: Uluslararası Ticaret Merkezi
JOGMEC	: Japonya Petrol, Gaz ve Metal Ulusal Korporasyonu
KAZMUNAİGAS	: Kazakistan Milli Petrol Şirketi
OFF	: Gıda Karşılığı Petrol Programı
ONGC	: Hindistan Petrol ve Doğal Gaz Korporasyonu

ORHA	: Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardım Kurumu
ROSNEFT	: Rusya Devlet Petrol Şirketi
SOMO	: Irak Devlet Petrol Pazarlama Organizasyonu
SONANGOL	: Angola Petrol, Gaz Arama ve Üretim Şirketi
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
SUV	: Spor Amaçlı Araçlar
TATNEFT	: Rus Petrol Şirketi
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TTOPCO	: Türk – Kanada Petrol Şirketi
YID	: Yeni Irak Dinarı

GİRİŞ

Ortadoğu, insanlık tarihi boyunca kültürlerin ve ekonomik ilişkilerin kesişme noktası olmuş; bölge, tarih boyunca birçok önemli medeniyete beşiklik etmiştir. Taşıdığı önem ve sahip olduğu jeopolitik konum sayesinde sürekli olarak merkezi konumunu muhafaza etmeyi başarmıştır.

Ortadoğu, Eski dünyada denilen üç kıtanın (Afrika-Asya-Avrupa) buluşma noktasıdır. Ortadoğu, kara havzası açısından Asya'nın batısını, Afrika'nın kuzeyini, Avrupa'nın doğu sınırlarını ihtiva etmektedir. Kafkasya yolu ile Rusya ve Sibirya'ya, Anadolu vasıtası ile Avrupa'ya, Sina Yarımadası ve Kızıldeniz'le Afrika'ya, İran ve Hazar Denizi ile Orta Asya ve Güneydoğu Asya'ya açılmaktadır.

Ortadoğu, Sir Halford Mackinder'in ortaya attığı Kara Hâkimiyeti Teorisi açısından incelendiğinde, Kalpgah'ın yani Avrasya'nın hemen yanı başında ona etki eden bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Nicholas J. Spykman'ın Kenar Kuşak Teoreminde ise Avrasya'yı kuşatan kenar kuşak ülkelerinin sahip oldukları kaynakların ve imkânların merkez bölgeye nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca, Spykman, bu kenar kuşak ülkelerini Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya olarak saymaktadır ki bu ülkelerin birçoğunun Ortadoğu coğrafyasında yer aldığı ya da bölgeye komşu olduğu ortadadır. Amerikalı Saul B.Cohen tarafından ortaya atılan Jeo-strateji ve Jeopolitik Alanlar Teorisinde ise, kilit ve tampon bölge olarak değerlendirilen Ortadoğu ve Güneydoğu Asya'nın, büyük güç merkezlerinin yayılmalarını kolaylaştıran ya da engel çıkaran birinci dereceden öneme sahip yerler

olduğu açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, Ortadoğu olarak adlandırılan coğrafya dünya ana kıtasına yönelecek açılımın kilit bölgesini oluşturmaktadır. Irak Devleti de konumu itibariyle Ortadoğu'nun ana coğrafyasındadır.

İslam dini Irak'ta 7. ve 8. yüzyıllarda hızla yayılmıştır ve Bağdat, Abbasi Halifeliği'nin merkezi haline gelmiştir. 1258 yılında başkent, Moğollar tarafından istila edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu bu şehri 1534'ten itibaren yaklaşık olarak 400 yıl boyunca yönetimi altında tutmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun üç bölgesi olan Basra, Bağdat ve Musul bir araya getirilerek Irak Devleti oluşturulmuştur. 1921 – 1932 yılları arasında İngilizler uluslararası manda yönetimi çatısı altında Irak Devleti'nin kurumlarının oluşturulmasında rol oynamış; 1921'de Hicaz kökenli Haşimi Kralı Faysal'ı başa geçirmiş ve daha önceki Osmanlı memurlarından oluşan ve çoğunlukla Sünnilerden oluşan bir hükümete kademeli olarak yönetimi devretmiştir.

Irak, 3 Ekim 1932 tarihinde İngiltere'nin mandasından kurtulduktan sonra bağımsız bir devlet olmuştur. Kurulan ordu ülkenin kuzeyindeki küçük bir Asurlu topluluğa karşı harekete geçince, ülkede baş gösteren dini ve etnik tanınma talepleri bir yıl içinde bastırılmıştır. Ancak olaylar devam etmiş ve ülkede artan gerilim, 14 Temmuz 1958 askeri darbesi ile son bulmuştur. Monarşiye karşı gerçekleştirilen bu darbe sonucunda Abdülkerim Kasım başa geçmiş ve Irak'ta Cumhuriyet ilan edilmiştir.

8 Şubat 1963'te yapılan darbe ile Baas Partisi ve Abdüsselam Arif yönetime geçmiş; geçirdiği uçak kazası sonrasında yerine kardeşi Abdurrahman Muhammed Arif getirilmiştir. Haziran 1968'te General

Hasan El-Bekr ve Baas Partisini destekleyen ordu subayları tarafından gerçekleştirilen darbe ile Hasan El-Bekr devlet başkanı olmuştur. Bu süreçte Hasan El-Bekr'in yeğeni Saddam Hüseyin önemli bir rol oynamış, güvenlik hizmetleri ve ordu üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Takip eden 5 yıl süresince Irak askeri subaylar tarafından yönetilmiş, ancak bunun sonucunda da istikrar sağlanamamıştır.

16 Temmuz 1979'da devlet başkanı olan Saddam Hüseyin'in idaresi genel olarak dış askeri müdahaleye dayanmaktaydı. İran'daki 1979 devriminden sonra Irak, İran'ın güneyindeki bölgeleri işgal etmiştir. Bu hareketin temel nedeni ise Şatt'ül-Arab suyunun kontrolünü ele geçirmek ve dolayısıyla körfeze ulaşımı kolaylaştırmaktır. Sünni Arap'ların hâkim olduğu Irak rejiminin bakış açısından bu hareket aynı zamanda İran Devrimini destekleyen Irak'taki Şiilere gözdağı vermek amacını da gütmektedir. Saddam Hüseyin böylece Körfez Araplarını, Tahran'daki devrimci rejime karşı koruyucu bir rol üstlenmiştir. Temmuz 1988'de Birleşmiş Milletler aracılığı ile taraflar arasında ateşkes imzalanmıştır. 8 yıl süren savaş, Irak'ı finansal açıdan tüketmiştir. Savaşın hasarını gidermek için Körfez ülkelerinden ve Batılı finans kurumlarından yüklü miktarda borç alınmıştır.

Diğer taraftan Irak, Kuveyt'in petrol fiyatlarını ve dolayısı ile Irak'ın petrol ihraç gelirlerini düşürmek amacı ile kasten kapasitesinden fazla petrol üretimi yaptığını ve iki ülkenin ortak sınırlarındaki petrol sahalarından Kuveyt'in petrol çaldığını ileri sürerek 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmiştir. Bunun üzerine 6 Ağustos 1990'da BM'nin 661 sayılı kararı ile Irak'a ekonomik yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Nisan 1995'te BM ile petrol karşılığı gıda ithalatı konusunda bir anlaşma imzalanmış, Irak'ın her altı ayda bir 2 milyar

dolar petrol ihraç etmesine izin verilmiştir. Bunun karşılığında ise gıda maddesi ve temel insani malzemeler ithal edilmesi için fon sağlanmıştır.

Türkiye, Irak ile her zaman iyi ilişkiler geliştirme yönünde çaba göstermiş, 1955 yılında Bağdat Patı'nı, 1977'de Kerkük – Ceyhan Petrol Boru Hattı'nı hayata geçirmiştir. Kısa süreli kesintiler olmakla beraber, Ağustos 2007 itibari ile Kerkük – Yumurtalık Petrol Boru Hattı yeniden faaliyete geçirilmiştir. 1980'li yıllarda Türkiye'nin izlediği dışa dönük ve ihracat temelli büyüme politikası neticesinde Irak, Türkiye'nin önemli ticaret ortaklarından biri haline gelmiş, Türk müteahhitler Irak'ta önemli projeler gerçekleştirmiştir. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi üzerine Irak'a uygulanan ekonomik ambargoların etkisiyle ticaret de kesintiye uğramıştır. 20 Mart 2003'te başlayan ABD askeri müdahalesi sonrasında ise ekonomik kaygılar yerini daha çok siyasi kaygılara bırakmıştır. 22 Mayıs 2003'te Irak'a uygulanan ambargo kaldırılmış, Irak'ta BM gözetiminde ve ABD öncülüğünde yeni bir yönetim kurulmuştur. Aralık 2008'de yapılan bir anlaşmaya göre, ABD kuvvetlerinin 2011 yılı sonuna kadar Irak'tan çekilmesi öngörülmektedir.

1. GENEL ÜLKE ÖZELLİKLERİ

Tablo 1: Irak Ülke Özellikleri

Resmi Adı	Irak Cumhuriyeti
Yüzölçümü	438.317 km2
Nüfus	28.945.569 (Temmuz 2009)
Komşu Ülkelerle Sınırları	İran: 1.458 km, Ürdün: 181 km, Kuveyt: 240 km, S.Arabistan: 814 km, Suriye: 605 km, Türkiye: 352 km
Başkent	Bağdat
Önemli Şehirler	Bağdat, Basra, Dhi Qar, Babil, Ninova
Resmi Dili	Arapça
Para Birimi	Yeni Irak Dinarı (YID), 1.00 USD = 1,153.50 IQD (05.01.2009)
Yönetim Biçimi	Cumhuriyet
Zaman Dilimi	GMT'den 3 saat ileri, Türkiye saatinden 2 saat ileridir
İklim	Yazları çok sıcak, kışları soğuktur. Bağdat'ta en sıcak aylar Haziran, Ağustos aylarıdır ve 24-43 C°. En soğuk ay ise Ocak ayı olup 4-16 C° civarındadır. En kurak aylar ise Haziran ve Eylül'dür. En yağışlı ay ise Mart ayı olup, ortalama 28 mm yağış almaktadır.
Yeraltı Kaynakları	Petrol, Doğalgaz, Fosfat, Sülfür.
Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	ABEDA, AFESD (askıya alındı), AMF, CAEU, FAO, G77, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, IMO, IMSO, INTERPOL, IOC, ISO, ITSO, ITU, LAS, MIGA, NAM, OAPEC, OIC, OPEC, PCA, UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (Gözlemci).

Kaynak: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>.

1.1. Demografik Özellikler

Nüfus: 28.945.569 (Temmuz 2009)

Nüfus Yapısı: Son 30-40 yıldır yaşanan savaşlar sebebiyle Irak halkının büyük bir bölümü dış ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Göçmenlerin 1,5 milyonu Suriye’de 500.000 -750.000’i Ürdün’de, geri kalanı da Mısır ve Lübnan’da yaşamaktadır. Ancak yaşanan savaşlara ve göçe rağmen Irak 2009 tahminlerine göre % 2,5 nüfus artış oranına sahiptir. Yine 2009 tahminlerine göre Irak nüfusunun % 39’unu 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. Bunların 5.709.688’i erkek, 5.531.359’u kız çocuğudur. 15-64 yaş arası nüfus toplam nüfusun % 58’i kadardır. 8.529.956’sı erkek ve 8.310.164’ü kadındır. 65 yaş ve üzeri ise Irak nüfusunun % 3’üdür. Erkek sayısı 408.266 iken kadınların sayısı 456.224’tür.

Grafik 1:Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı:

Kaynak: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010.

Ortalama Yaşam Süresi: 69 (Kadın 70, Erkek 68).

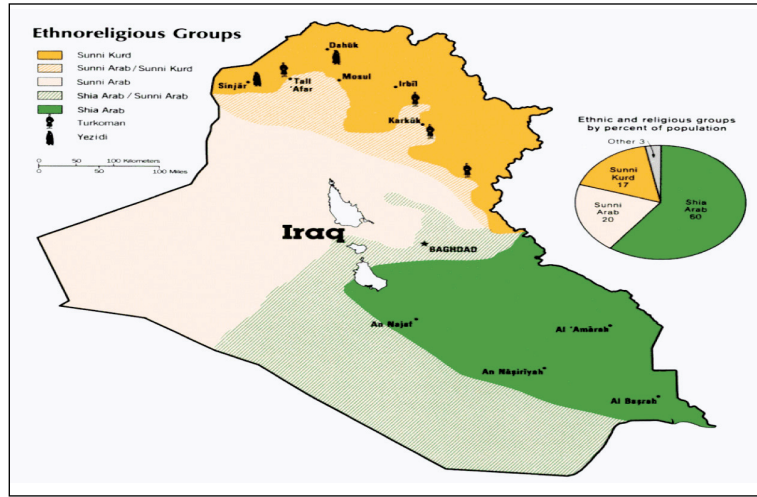
Okuma Yazma Oranı: 15 yaş ve üzeri okur-yazar olup, toplam nüfusun % 74,1'i okuyup yazabilmektedir.

Dil: Arapça, Kürtçe (Kürt bölgelerinde resmi dil), Türkmençe (Türkçe lehçesi), Ermenice.

Din: Şii Müslüman % 60-65, Sünni Müslüman % 32-37, Hristiyan ve Diğer % 3.

Etnik Yapı: Arap % 80, Kürt % 17, Diğerleri % 3.

Harita 1: Etnik Yapının Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: www.globalsecurity.net, 2010.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

Tablo 2: Temel Makroekonomik Göstergeler

	2002 a	2003 a	2004 a	2005 a	2006 b	2007 b	2008 b	2009 b
GSYİH (Milyar Dolar)	19	12,7	25,5	34,7	40,7	62,3	84,7	70,4
Ekonomik Büyüme (%)	-14,2	-33,1	23	3,3	6,2	1,5	7,8	5,4
Enflasyon (Orta. %)	26,3	36,3	31,7	31,6	53,2 a	30,7 a	2,8 a	5,4
İhracat (Milyon Dolar)	12.219	9.711	17.782	23.032	31.143	38.144	61.705	24.837
İthalat (Milyon Dolar)	9.817	9.933	19.731	20.154	20.758	25.669	37.219	34.577
Döviz Kuru	-	1.703	1.460	1.475	1.391	1.256	1172 a	1.162
Top. Dış Borç (Milyar Dolar)	112,5	116,1	118,4	109,9	97,8	102,3	67,735	50,291

Kaynak: DEİK, 2010; a gerçek değerler, b tahmini değerler

1980’lerde Irak – İran savaşı, 1990’larda Kuveyt’in işgali üzerine başlayan uluslararası askeri harekât ve 2003 yılında Amerika’nın askeri müdahalesinin dönüm noktalarını teşkil ettiği son 30 yılda Irak ekonomisi oldukça istikrarsız bir seyir izlemiştir. Çeşitli dönemlerde yürürlüğe konulan ekonomik ambargolar da Irak’ın uluslararası ekonomiye entegrasyonunu güçleştirmiştir.

1991 – 1995 yılları arasında Birleşmiş Milletler tarafından Irak’a sunulan petrol karşılığı gıda ithalatı önerisi Irak hükümeti tarafından kabul görmemiş ve petrol geliri elde edilemediği için ülkede fakirlik hızla artmıştır. 1996 yılında, Irak Hükümeti, BM tarafından önerilen Gıda Karşılığı Petrol Programı (OFF) önerisini kabul etmek durumunda kalmıştır.

Bu programla, Irak hükümetine sınırlı miktarda petrol ihraç

etme ve bunun karşılığında gıda ve insani malzeme ithal etme izni verilmiştir. 22 Mayıs 2003 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi 1483 sayılı kararı kabul etmiş ve Irak üzerindeki tüm ticari yaptırımların bittiğini ilan ederek, OFF programını yürürlükten kaldırmıştır.

Amerika'nın askeri müdahalesinin ardından kurulan Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardım Kurumu (ORHA – The Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance) ülkede idari ve ekonomik yapıyı yeniden oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bununla birlikte 2003 yılında Irak ekonomisi savaşın ve savaş sonrası güvenlik durumunun kötüleşmesinin yanı sıra ülkedeki devlet kurumlarının tamamına yakınının tasfiye edilmesi, gerekli idarelerinin tesis edilememesi ve artan istikrarsızlık gibi nedenlerle kötüye gitmiştir.

Savaş sonrası dönemde de Irak ekonomisi temel olarak petrol gelirlerine dayanmaya devam etmiştir. Ülkenin ihracat gelirlerinin % 95'i petrolden sağlanmaktadır. Bununla birlikte, ülkedeki istikrarsızlığa rağmen ekonomiyi yeniden yapılandırma çalışmaları devam etmektedir.

IMF, 2004 yılında Irak Hükümetine savaş sonrası acil yardım destek programı çerçevesinde kredi vermiştir. 2009 yılında ödemesi gereken 470 milyon dolarlık borcunu 2007 Aralık ayında ödeyen Irak Hükümeti, IMF ile yeni bir Stand-By Anlaşması imzalamıştır. Yeni imzalanan Stand-By Anlaşması ile Irak Hükümeti'ne 744 milyon dolarlık yeni kredi desteği sağlanmıştır.

Yeni Stand-By Anlaşması ile makroekonomik istikrarın sürdürülmesi, ülkedeki yatırım ortamının iyileştirilmesi, petrol sektöründe üretimin artırılması ve 2005 yılında imzalanan bir önceki Stand-By Anlaşmasındaki reformların yerine getirilmesi

öngörülmüştür.

Bu çerçevede, 2008 yılı ekonomik programı ile yatırımlara kaynak aktarılması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, büyümenin artırılması, % 30 civarında gerçekleşen enflasyonun düşürülmesi, yapısal reformların gerçekleştirilmesi, yönetim kapasitesinin artırılması planlanmıştır. 2008 ekonomik programında ayrıca % 7 büyüme, günlük 2,2 milyon varil petrol üretimi, % 12 enflasyon ve 34 milyar dolar rezervi öngörülmüştür.

‘Economic Intelligence Unit’ verilerine göre 2008 yılında büyüme % 7,8, GSYİH ise 70 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Oldukça yüksek bir büyüme oranı yakalanmış olmasına rağmen Irak bütçesinden yatırımlara ayrılan payın etkin bir şekilde kullanılamaması halen önemli bir sorun teşkil etmekte ve petrol dışı alanlarda büyümenin gerçekleşmesine engel olmaktadır.

2008 yılında enflasyon ise ‘Economic Intelligence Unit’ verilerine göre % 2,8, IMF verilerine göre % 3,6 olarak gerçekleşmiştir. Dinarın dolar karşısında istikrarlı durumu, düzelen güvenlik koşulları nedeniyle temel tüketim maddelerinin arzındaki artış ve uluslararası piyasalarda petrol dışı tüketim ürünlerinin fiyatlarındaki düşüş göz önüne alındığında enflasyonun önümüzdeki dönemde de düşük seyredeceği öngörülmektedir.

Bununla birlikte, 1990’lardan sonra Irak ekonomisinin kronik sorunlarından biri haline gelen işsizlik oranı Irak İstatistik Kuruluşu tarafından % 17,6 seviyesinde açıklansa da bu oranın gerçekte % 40 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çalışanların çoğu ise kamu şirketlerinde istihdam edilmektedir.

Irak'ın yaşamakta olduğu siyasi karışıklık, güvenlikteki zafiyetler, yolsuzluğun yaygın oluşu ekonomi idaresini güçleştirmektedir. Ayrıca, 2009 yılı içinde petrol fiyatlarının varil başına 30 dolara kadar düşmesi hükümeti zor duruma sokmuş ve çoğu yatırımın hayata geçmesini engellemiştir. Petrol fiyatlarının günümüzde 80 dolar düzeyine yükselmiş olması da mali sıkıntıyı giderememiştir.

Bununla birlikte, güvenliğin 2006 yılına göre kıyaslanamayacak düzeyde düzelmiş olması sebebiyle özel sektör aktivitelerinde ciddi bir canlanma olmuştur. Bu çerçevede, 2009 yılında ekonominin % 7-8 oranında büyüdüğü tahmin edilmektedir. Ekonomik büyüme istikrarlıdır ve bu büyümenin temelini komşu ülkelerle yapılan ticaret oluşturmaktadır. Fakat kamu harcamalarındaki azalma özel sektör aktivitelerini de olumsuz etkilemektedir.

Kuzey Irak Yönetiminin, bölgesinde güvenliği sağladığı ve hem kamu hem de özel sektör harcamalarının bölgeye bir sıçrama yaşattığı, ancak merkezi hükümetin yaşadığı finansman sorununun Kuzey Irak'ta da hissedildiği görülmektedir. Hükümet yetkilileri seçimlere kadar ancak maaş ödemelerinin yapılabileceğini, önemli yatırımların seçim sonrasına erteleneceğini ifade etmektedirler.

Nisan 2009 tarihinde Irak Bakanlık Konseyi tarafından 2009 federal bütçesi onaylanmıştır. Onaylanan 2009 bütçesi ile 2008 Ekim ayında hazırlanan ilk taslak bütçe arasında devlet harcamalarının azaltılarak 58,6 milyar dolara düşürülmesi gibi önemli farklılıklar mevcuttur. Söz konusu daralmanın en önemli sebebi ise petrol fiyatlarındaki sert düşüştür. Çünkü Irak Federal Bütçesinin gelirlerinin % 90'ı petrol satışlarından elde edilmektedir.

Öte yandan, 30 Ağustos 2009'da Bağdat'ta yapılan petrol ve

doğalgaz sahaları ihalelerinde Rumeyla petrol sahasının ihalesinin sonuçlandırılmış olması olumlu bir gelişmedir. Rumeyla Irak'ın en büyük petrol sahası olup, geliştirilen her bir varilden 2 dolar alma koşulu ile BP/CNPC ortaklığına verilmiştir.

Bay Hassan, Zubair, Missan, Kerkük ve Batı Kurna adlı petrol sahaları ve Mansuriye ve Akkas adlı doğalgaz sahalarının ihale edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu sahaların ihalelerinin sonuçlanması ile günlük 2,4 milyon varil olan petrol üretiminin orta vadede 5 milyon varile yükseltilmesi hedeflenmektedir. Şüphesiz bu hedefe ulaşılması Irak'ın planlanan yatırımlarını kolaylaştıracak ve Irak'ın hızlı bir dönüşüm yaşamasını sağlayabilecektir.

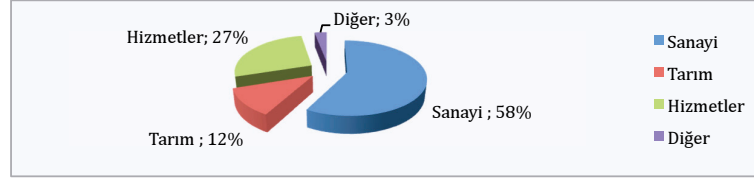
Enflasyon önemli bir oranda düşmüştür ve 2009 yılı enflasyon beklentisi % 4 oranındadır. Ancak, Tarım Bakanlığı'nın tarımsal üretimi artırma amacıyla tarımsal ürün ithalatında getirdiği lisanslama ve kontrol prosedürlerinin enflasyonu artırıcı etkide bulunması muhtemeldir.

Savaş sonrası ülkede meydana gelen iç huzursuzluklar ve isyanlar genel olarak yabancı yatırımcıları ve müteahhitleri hedef almıştır. Bunun sonucu olarak ülkedeki güvensiz ortam sebebiyle pek çok yabancı yatırımcı ülkeden çıkmak zorunda kalmıştır. Ancak ülke genelinde son yıllarda güvenliğin artması, özel sektör faaliyetlerini de yavaş yavaş artırmaktadır. Bu bağlamda tüketim maddeleri ve sermaye malı ithalatının önümüzdeki yıllarda da devam edeceği ve 2009-2010 döneminde Irak ekonomisinin büyüme hızının yıllık ortalama % 6 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Sonuç olarak yeniden inşa halindeki Irak'ta Türk firmaları için pek çok iş yapma fırsatı bulunmaktadır.

3. SEKTÖRLER İTİBARI İLE İRAK

Grafik 2: GSMH'nin Sektörel Dağılımı 2007

Kaynak: DEİK, 2010.

'Economic Intelligence Unit' tahmini verilerine göre, 2008 yılında Irak'ta tarım sektörünün GSMH içindeki payı % 8,5 azalırken, sanayi sektörünün % 10,5 ve hizmet sektörünün payı ise % 9,6 artış göstermiştir. Bununla birlikte 2009 yılında GSMH içindeki payı en hızlı artacak sektörün hizmet sektörü olduğu öngörülmektedir.

3.1. Petrol ve Doğal Gaz

3.1.1. Genel Açıklama

British Petroleum (BP)'un 2008 tarihli raporuna göre Irak'ın 2007 yılı sonu itibari ile belirlenmiş petrol rezervleri 115 milyar varildir. Irak, S. Arabistan ve İran'dan sonra en çok petrol rezervine sahip olan üçüncü ülkedir. Ülkenin büyük bir kısmında henüz araştırma yapılmadığı göz önüne alındığında ilave rezervlerin 45 ile 215 milyar varil olabileceği tahmin edilmektedir.

Irak'ın doğal gaz kaynakları da oldukça fazladır ve tam olarak kullanılmamaktadır. BP'nin 2008 tarihli raporuna göre Irak'ın 2007 yılı sonu itibari ile belirlenmiş gaz rezervleri 3.170 milyar metre küp-

tür. Bu da dünya rezervlerinin % 1,8'ine tekabül etmektedir.

Irak dünyanın en düşük petrol ve gaz üretim maliyetine sahip ülkelerinden birisidir. Ülkedeki petrol, göreceli olarak sığ kuyulardan çekilebilen çok büyük sahalarda bulunmaktadır. Irak'ın rezervlerinin üçte birinden daha fazlası yeryüzünün sadece 600 metre altındadır. Su ve birleşik doğal gaz birikintilerinin petrol rezervleri üzerinde yüksek basınç oluşturmamasından dolayı çok çabuk yüzeye çıkmaktadırlar. Bu nedenle, Irak petrolünün üretim maliyeti varil başına 1,50 dolardan daha az olabilmektedir. Bu üretim maliyeti S.Arabistan'daki maliyete eşit ve diğer ülkelerden daha düşüktür.

Irak'ın rezerv-üretim oranı bazı tahminlere göre 150 yıldır ve bu rakam Ortadoğu ve Afrika bölgesindeki en yüksek orandır. BP'nin 2008 tarihli raporuna göre Irak'ta 2007 yılı sonu itibari ile günde 2,145 milyon varil petrol üretilmektedir. Ortadoğu ve Afrika'daki 2007 yılı toplam bölgesel üretimin yaklaşık % 6'sını Irak karşılamıştır ve 2012 yılında ise toplam bölgesel üretimin tahminen % 7,69'unu Irak'ın karşılaması beklenmektedir.

Irak 2007 yılındaki toplam bölgesel doğal gaz üretiminin % 0,88'ini karşılamıştır ve bu oranın 2012 yılında % 1,38'e çıkması beklenmektedir.

Irak'ın 2007 yılı tahmini petrol gelirleri 36,94 milyar dolardır. Bunun 2012 yılına kadar 57,62 milyar dolar olması beklenmektedir. Irak'ın rafineri kapasitesi şuanda tahminen 674.000 varil/gündür. Irak, rafinelerinin mevcut kapasitelerinin ortalama % 60'ını kullandıkları düşünülmektedir. Genel olarak Irak'ın 10 adet rafinerisi ve bulunmaktadır. Bunlardan hiçbirisi savaştan zarar görmemiştir. En büyük rafineri 310.000 varil/gün ile Baiji tesisidir.

Savaş sonrası arz kıtlığı ve mevcut rafineri sorunları nedeniyle Irak komşu ülkelerden (özellikle Türkiye, Kuveyt, İran ve Suriye) petrol ürünleri ithal etmiştir. İhtiyacın daha hızlı bir şekilde karşılanması amacıyla Temmuz 2007’de yabancı şirketlerin de Irak’ta rafineri kurmalarına ve işletmelerine izin veren bir kanun onaylanmış, bu rafinelerin denetimi ise yerel yönetimlere bırakılmıştır. Irak’ın petrol ve doğal gaz sahaları ile boru hattı altyapısı modernizasyon gerektirmektedir. Dünya Bankası tahminlerine göre, mevcut petrol üretimini sürdürmek için yıllık en az 1 milyar dolar değerinde yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır.

Petrol Bakanlığı önümüzdeki on yılın sonuna kadar mevcut üretimi 6 milyon varil/güne çıkarmayı planladığını duyurmuştur. Irak’ın belirtilen bu seviyede üretim yapabilmesi için 25 milyar dolar ile 75 milyar dolar arasında bir yatırım yapması gerektiği belirtilmektedir. Irak petrol ve gaz sektörü devlet kontrolü altındadır. Devlete ait en büyük kuruluşlar Kuzey Petrol Şirketi, Güney Petrol Şirketi, Devlet Petrol Pazarlama Organizasyonu ve Petrol Arama Şirketidir. Bununla birlikte, tüm büyük uluslararası petrol şirketleri Irak’ta arama lisansı almak istemektedir.

Irak Petrol Bakanlığı Irak’ta petrol ihalelerine girmek isteyen petrol şirketlerinin 18 Şubat 2008 tarihine kadar Petrol Bakanlığı’na başvurarak ön kayıt yaptırıp yeterlilik belgesi almalarını istemiştir. Petrol Bakanlığı’na 120 yabancı petrol şirketi başvurmuş ve Irak Petrol Bakanlığı ilk tur değerlendirme sonucunda 35 yabancı şirkete ön yeterlilik belgesi vermiştir. Petrol Bakanlığı, şirketleri seçerken 5 objektif kriterin baz alındığını ve bu kriterlere göre en yüksek puanı alan 35 şirketi seçtiğini açıklamıştır.

İhaleye katılan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Basra'daki Zubeyr petrol yatağı için Rus Gazprom ve Hindistan'dan ONGC şirketlerinden oluşan bir konsorsiyumla 9,9 dolarlık en yüksek teklifi verdi ve Irak Petrol Bakanlığı'nın varil başına verdiği 2 dolarlık ücrette direktmesi sonucu bu ihale sonuçsuz kaldı. TPAO, Kerkük petrol yatağının geliştirilmesi için Shell, Sinopec, CNPC birlikte oluşturduğu konsorsiyumla verdiği teklifte 7.89 dolar ücret istedi. Bakanlığın yine 2 dolar ücret vermede direktmesi üzerine bu ihale de sonuçsuz kaldı. TPAO, ayrıca El Enbar ilindeki doğalgaz yataklarının geliştirilmesi için Edison, CNPC, Petronas, Koreagas'la birlikte ortak teklif sundu. Bakanlık, bir varil fueloilin vermiş olduğu enerjiye denk gelen doğalgaz miktarının çıkarılması ücretini 8,5 dolar olarak belirlerken, TPAO ortaklarının verdiği teklifte ise 38 dolarlık ücret istendi. TPAO ve ortakları, Irak tarafıyla ücret konusunda bir anlaşmaya varamamaları üzerine ihalede sonuca ulaşamadı.

Yeterlilik belgesi alan şirketlerin ülkelere göre dağılımı şöyledir:

Avustralya: BHP Billiton, Woodside,
İngiltere: BG International, BP, Premier,
Kanada: Nexen,
Çin: CNOOC, CNPC, Sinochem, Sinopec,
Danimarka: Maersk,
Fransa: Total
Almanya: Wintershall BASF Group,
Hindistan: ONGC,

Endonezya: Pertamina,
İtalya: Edison, ENI,
Japonya: Inpex, Japex, Mitsubishi Corp, Nippon Oil Corporation,
Malezya: Petronas,
Hollanda: Shell,
Norveç: StatoilHydro,
Rusya: Gazprom, Lukoil,
Güney Kore: Kogas,
İspanya: Resol,
ABD: Anadarko, Chevron, Conoco Phillips, ExxonMobil, Hess Corp, Marathon, Occidental Petroleum.

Nisan 2009'da Petrol Bakanlığı'na başvuran 38 uluslararası petrol şirketi arasından 9 tanesinin daha petrol ihalelerine katılmaya hak kazandığı açıklanmıştır. Bu şirketlerin dağılımı aşağıdaki gibidir:

Rusya: Rosneft, Tatneft,
Kazakistan: KazMunaiGas
Angola: PetroVietnam, Sonangol
Pakistan: Pakistan Petroleum
Japonya: JOGMEC
İngiltere: Cairn Energy
Hindistan: Oil India

Bunlara ek olarak Çin Ulusal Petrol Firması (CNPC) Irak Hükümeti ile Al-Ahdab Bölgesindeki petrol çıkarım tesisine teknik hizmet sağlamak üzere 20 yıllık sözleşme imzalamıştır. BP ise

Bağdat'ta temsilcilik açmış ve Irak Hükümeti ile doğal gaz çıkarma anlaşması imzalamıştır.

3.1.2. Yatırım Fırsatları

Petrol-Gaz arama ve üretme faaliyetleri sıkı bir şekilde hükümet kontrolü altındadır. Ancak çeşitli alanlarda çok önemli fırsatlar mevcuttur. Örneğin;

- Altyapının yenilenmesi
- Rafineri kapasitesinin artırılması
- İşlem sonrası ürün geliştirme

Hükümete bağlı çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlara göre, Irak'ın uzun vadeli yeniden imar maliyeti 100 milyar doları geçebilecektir. Bu miktarın üçte birinden fazlasının petrol, gaz ve elektrik sektörlerine harcanacağı tahmin edilmektedir. Buna ek olarak Dünya Bankası, sadece şu andaki üretim kapasitesinin sürdürülebilmesi için yıllık gelirlerden en az bir milyar doların petrol sektörüne ayrılması gerektiğini tahmin etmektedir.

3.2. Tarım

3.2.1. Genel Açıklama

Irak, 1980 öncesinde kayda değer bir tarım sektörüne sahipti. Ülkede sebze-meyvecilik, hayvancılık, kümes hayvancılığı ve balıkçılık alanında güçlü bir üretim kapasitesi mevcuttu. 1980'li yıllardan sonra ardı ardına gelen savaşlar ve istikrarsızlık sebebiyle tarımsal üretimde önemli miktarda düşüş yaşanmıştır. Irak'ta 8 milyon hektar tarıma uygun arazi bulunmasına rağmen, bunun 4-5 milyon hektarında üretim yapılmaktadır. Bununla birlikte, tarım, ülke GSMH'sine katkı

sağlayan önde gelen sektörlerden birini oluşturmakta ve toplam işgücünün yaklaşık % 25'ini barındırmaktadır.

Periyodik olarak meydana gelen kuraklıklar ve tuzlanma, tarımsal üretimdeki düşüşün en önemli sebebidir. Nitekim 2007-2008 döneminde yaşanan kuraklık, 2008-2009 dönemi tahıl hasadını büyük ölçüde azaltmış olup, 2009-2010 döneminde de arpa ve buğday ithalatının devam etmesi beklenmektedir. Hurma ihracatı ise henüz istenen hacme ulaşmamıştır. İyileşen güvenlik koşullarının etkisiyle meyve ve sebze üretimi de artmaktadır. Irak'ta tarım sektöründe Tarım Bakanlığı'nın kontrolü oldukça yüksektir. Buğday ve tahıl ithalatı, Irak Ticaret Bakanlığı'na bağlı Tahıl Kurulu tarafından açılan ihaleler yoluyla yapılmaktadır.

Irak Hükümeti'nin tarımsal üretimi artırmaya yönelik girişimleri sonucunda sektörde büyüme öngörülmektedir. Irak Yatırım Ajansı araştırmalarına göre, Irak tarım sektöründe hızlı bir gelişme öngörülmesinin üç temel nedeni vardır:

- 1- Orta Doğu'da en yüksek nüfus artış hızına sahip ülke Irak'tır. Irak'ın nüfusunun 2025 yılında 40 ve 2040 yılında da 50 milyona ulaşması beklenmektedir;
- 2- Savaş ve yaptırımlarla geçen yılların ardından artık Irak'ta yaşam standardı hızla yükselmekte ve buna bağlı olarak da et, balık ve işlenmiş gıdalara olan talep artmaktadır.
- 3- Irak verimli tarımsal kaynaklara sahiptir. Ekilebilir boş araziler ile eksik istihdam edilmiş ve yer değiştirmiş çiftçiler bu kaynaklar arasında sayılabilir.

Benzer şekilde, ülkedeki işlenmiş gıda sektörü de gelişmeye

açıktır. Geçmişte canlı bir gıda işleme endüstrisine sahip olan Irak'ta savaş ve ekonomik ambargolar sonucu yaşanan iç talep daralması nedeniyle gıda işleme sektörü eski canlılığını yitirmiştir. Yaşam standartlarının yükselmesiyle Irak'ta da işlenmiş ve yüksek proteinli gıdalara olan talep artacaktır. Irak, özellikle domates salçası, bisküvi ve çerez, yemeklik yağlar ve mandıra ürünlerinin işlenmesinde yeniden sektörleşme açısından çok iyi bir konuma sahiptir.

Çiftlik ve kümes hayvanları ürünlerinde benzer faktörler nedeniyle olası bir talep ve üretim artışı beklenmektedir. 2006 yılı için kişi başına ortalama kümes hayvanı et tüketiminin sadece 4,5 kg olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran 2002 yılındaki tüketim seviyesinin 1/3'ünden daha az olup bölgesel ortalamanın çok altındadır. 2008 itibari ile Irak'ta sadece 35 adet kümes hayvanı tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin büyük bir kısmı çok düşük verimle çalıştırılmaktadır. Sektörün modernize edilmesi için yabancı yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2.2. Yatırım Fırsatları

Su kıtlığı ve yüksek düzeyde çölleşme tarımsal verimliliği olumsuz şekilde etkilemiştir. Bu alanda arazilerin ıslahı, yağmurlama ve damlama sulama sistemleri alanında yatırımlar yapılabilir. Bölgenin iklim özelliklerine göre tohum ihtiyacı mevcuttur. Tarımsal malzeme talebi de yüksek düzeydedir. Depolama, nakliye ve gıda ambalajlama alanlarında yatırım fırsatları bulunmaktadır.

3.3. Sanayi ve İmalat

3.3.1. Genel Açıklama

Son dönemlerde Irak ekonomisi petrol ve doğalgaza dayalı bir ekonomi kabul edilmesine rağmen, ülkede sanayi sektörünün kökleri 1950'li yıllara uzanmaktadır. Irak'ta 1958 yılından, yani krallığın devrilmesinden bu yana devletçi bir politika uygulanmıştır. Devletçi politika, Irak-İran savaşı dâhil olmak üzere 1990 yılına kadar ağır sanayiye de kapsayacak şekilde kendi ekonomisini ayakta tutacak bir sanayi oluşturmuştur.

Ancak Irak'ta bugün en büyük sorunlardan birisi, ülkede mevcut olan, hantal ve çok büyük miktarlarda ve her sektörü kapsayan devlet kuruluşlarının modernizasyonu ve verimli hale getirilmesidir. Bu kapsamda, 2006 yılında 13 sayılı Irak Yatırım Teşvik Kanunu yayınlamış ve kanun Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun çerçevesinde kurulan Irak Yatırım Komisyonu da Aralık 2007 tarihinde faaliyete geçmiştir.

Irak Yatırım Teşvik Kanunu, 250.000 dolar üzerindeki tutarlarda ve petrol, bankacılık ve sigortacılık dışındaki tüm konularda yapılacak yatırımları içerecek şekilde düzenlenmiştir. Bu Kanun ile eyaletler nezdinde bölgesel yatırım komisyonları kurulabileceği, yatırım konusu ve büyüklüğüne göre yatırım ile ilgili nihai kararın Irak Yatırım Komisyonu tarafından verileceği hükme bağlanmıştır.

Kanun, ayrıca, yatırımcıyı koruyan hükümler içermektedir. Yatırımcı, yabancı işçi çalıştırabilecek, makine parkı, sabit sermayesi ve tüm duran varlıkları koruma altında olacak, hiçbir durumda müsadereye tabi tutulmayacak ve millileştirilmeyecektir. Anlaşmazlıkların halli ile ilgili olarak ise, Iraklı idareler ile yatırımcı arasındaki mali sorunlar ve yatırımcı ile çalışanları arasındaki sorunları çözmek üzere bir mekanizma da öngörülmüştür.

Bu kapsamda, Irak'ta ekonomi gündeminin en önemli maddesini özelleştirmeler teşkil etmektedir. Bununla beraber, özelleştirmeler konusunda 5 yıl boyunca bir ilerleme sağlanamamıştır. Son olarak, 2008 Mayıs ayında bünyesinde bulundurduğu 50'den fazla fabrika ile Irak'ın en önemli Bakanlıklarından birisi konumunda olan Irak Sanayi ve Madenler Bakanlığınca, inşaat, petrokimya, tekstil, kauçuk, mühendislik, demir çelik ve madenler gibi birçok sektörde faaliyet gösteren fabrikaların modernizasyonu ve rehabilitasyonu için ihale açılmıştır. Temmuz 2008'de sona eren ihalelerin sonuçları ise hala açıklanamamıştır. Bu anlaşmalar ile yatırımcının, özelleştirme konusu fabrikaların en modern teknoloji ile modernizasyonu ve rehabilitasyonunu üstlenmesi, fabrikayı yönetmesi, işletmesi ve belirli bir dönemi için tesis gelirlerinin sahibi olması planlanmıştır.

Bakanlığın özelleştireceği tesislerdeki toplam istihdam 131 bin kişidir. Ocak 2008 itibari ile bu fabrikaların toplam sabit yatırım değeri 260 milyon dolar civarındadır. Bu 42 tesis arasında çimento ve gübre fabrikalarının da içinde bulunduğu 6 tanesi, toplam değerin % 74'ünü oluşturmaktadır.

13 sayılı Kanunun çıkarılması ve gündemdeki özelleştirmeler Irak sanayisinin yeniden yapılandırılmasının temelini oluşturmaktadır. Ancak yatırımcıların, ülkedeki güvenlik durumunun henüz belirginleşmediği, işgücünün mezhep ve ırkçılık temelinde oluşturulduğu bir süreç içerisinde, özelleştirme projelerine tedirgin yaklaştıkları görülmektedir. Özellikle bu tesislerin özelleştirilmesinden sonra bünyelerinde taşıdıkları ağır istihdam yükünden kurtulmaları ve üretim odaklı olmayan bir nevi sübvansiyon işlevi gören istihdam yapısının kırılmasının hayli güç olacağı değerlendirilmektedir.

Yabancı Yatırımcıya Açılan Irak Devlet Şirketleri Ve Fabrikaları

- 1- State Company For Mechanical Industries, İskenderiye
- 2- Sate Company For Automotive Industry, İskenderiye
- 3- Iraqi State Company For Cement, Felluce
- 4- Iraqi United Gypsum, Felluce
- 5- State Company For Glass and Ceramics – Plate Glass, Ramadi
- 6- State Company For Glass and Ceramics – Consumer Glassware, Ramadi
- 7- State Company For Glass and Ceramics – Ceramic Tile, Ramadi
- 8- State Company For Glass and Ceramics – Ceramics Fixtures, Ramadi
- 9- Al Sumood State Company – Steel Structures, Taji
- 9- Al Sumood State Company – Foundry, Taji
- 10- Nassr State Company For Mechanical Ind. – Trailers, Taji
- 11- Nassr State Company For Mechanical Ind – Foundry, Taji
- 12- Nassr State Company For Mechanical Ind. – Machine Shop, Taji
- 14- Northern Cement State Company – Badoush, Musul
- 15- State Company For Drugs and Medical Supplies – Ninawah, Musul

- 16- Northern Cement State Company – Sinjar, Sinjar
- 17- Iraqi State Company For Cement, Al Qa'im
- 18- State Company For Phosphates, Al Qa'im
- 19- Diyala State Company For Electrical Industries – Transformers, Baqubah
- 20- Diyala State Company For Electrical Industries – Electric Meters, Baqubah
- 21- Diyala State Company For Electrical Industries – Optic Cable, Baqubah
- 22- State Company For Fertilizer – North, Baiji
- 23- State Company For Hand Made Wear, Necef
- 24- State Company For Rubber Industries, Necef
- 25- State Company For Textile Industries – Hilla, Hilla
- 26- State Company For Cotton Industries, Baghdad
- 27- State Company For Leather Industries, Baghdad
- 28- Al Furat State Company – Chemical, Al Hindiyah
- 29- That Al Sawary State Company For Chemical Industries – PVA, Taji
- 30- That Al Sawary State Company For Chemical Industries – Resins, Taji
- 31- State Company For Drugs and Medical Supplies – Samarra
- 32- State Company For Petrochemical Industries, Basrah
- 33- State Company of Fertilizers – South, Basrah

-
- 34-** Harir Tomato Paste and Fruit Processing Plant, Harir
- 35-** State Company For Construction Industries – Concrete Pillars, Mosul
- 36-** State Company For Heavy Engineering Industry, Doura
- 37-** State Company For Hand Woven Carpets, Baghdad
- 38-** State Company For Paper Industries, Basrah
- 39-** Ur State Company For Engineering Industry, Tallil
- 40-** Northern Company For Furniture, Ninawah
- 41-** Baghdad Factory For Furniture, Baghdad
- 42-** State Company For Cotton Industries, Baghdad
- 43-** State Company For Electrical Industries, Baghdad
- 44-** State Company For Vegetables Oils Industry, Baghdad
- 45-** Al Monsour State Company, Baghdad
- 46-** State Company For Tobacco and Cigarettes, Baghdad
- 47-** Baghdad Electrical, Baghdad
- 48-** State Company For Batteries Industries, Baghdad
- 49-** State Company For Construction Industries – Stone Cutting, Baghdad
- 50-** State Company For Woolen Industries, Baghdad
- 51-** State Company For Dairy Products, Baghdad
- 52-** Al Furat State Company – Detergent, Hindihay
- 53-** State Company For Construction Industries – Marble

Cutting, Erbil

54- Southern State Company For Cement – Sedda, Sadat al Hindia

55- Kani Bottling, Kani

56- Kurdish Textiles, Erbil

57- State Owned Slaughterhouse, Baghdad

58- Sulymania Apparel Company, Sulymania

59- UB Group Brick Factory, Dahok

60- Mosul Rady to Wear, Mosul

61- Ahram Foodstuff Manufacturing Company, Dahok

62- National Metal and Bicycle Plant, Mahmoudiyah

63- Rady Made Clothing, Mahmoudiyah

64- Al Hamaras Biscuit Company, Mahmoudiyah

65- Sulymania Food Processing Plant, Sulymania

66- State Company For Paper, Taji

67- Dakuk Dairy Facility, Dahuk

68- Al Ikaa Metal Fabrication Plant

69- Al Shaheed Brass Plant

70- Tikrit Flour

71- Taji Furniture

72- Al Az Electronic Industry

73- State Company For Rubber Industries, Diwanniyah Tire

3.3.2. Yatırım Fırsatları

Irak'taki güvenlik ortamı iyileştikçe Birleşik Arap Emirlikleri, Almanya, İngiltere, Çin, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri şirketleri başta olmak üzere çeşitli şirketler, Irak'ın sanayi altyapısının serbest pazar ekonomisine entegrasyonu sürecinde çeşitli projeler üstlenmektedirler. Özellikle tekstil, otomotiv ve tarım işleme sanayi dallarında yatırım fırsatları mevcuttur.

3.4. Konut ve İnşaat

3.4.1. Genel Açıklama

Irak'ta inşaat sektörü hızlı bir büyüme dönemine girmiştir. Günümüz şartlarına uymayan ya da tahrip edilmiş yapılar yeniden inşa edilmekte, inşaat işi ve malzemeleri pazarı gelişmektedir. 2007 yılında Irak Hükümeti, yeniden inşa maliyetleri ve sermaye yatırımı için yaklaşık 10,5 milyar dolar tahsis etmiştir. Yeniden inşa işlerinin toplam maliyetinin 100 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. İnşaat malzemeleri ile ilgili teçhizatlar pazarının bu tür projelerle önümüzdeki yıllarda sürekli dinamik kalacağı öngörülmektedir.

Irak'ta inşaat sektörü uzun yıllar çok sayıda ve büyük devlet kuruluşlarının egemenliği altında kalmıştır. Bununla birlikte Irak Hükümeti bu sektörün büyük ölçüde özelleştirilmesine öncelik vermiş ve devlet kuruluşlarının yaptıkları işleri üstlenecek yeni özel ortaklar aramaya başlamıştır. 2008 yılı Nisan ayında Irak Hükümeti bu aşamada bir adım atarak, her ikisi de Irak Çimento Şirketi bünyesinde faaliyet gösteren Al Kirkuk Çimento Şirketi ve Al Qaim Çimento kuruluşları için yeni özel sektör – devlet ortaklığı ilan etmiştir. Bu model daha sonraki özelleştirmeler için bir potansiyel model teşkil etmektedir.

2008 yılında Türk müteahhitlik firmalarının faaliyetlerinin Irak'ın kuzeyinden yavaş yavaş güney ve diğer bölgelere doğru kaydığı gözlenmektedir. 2008 yılında Irak Sağlık Bakanlığı'ndan ülkemize yapılan heyet ziyaretleri sonucunda, Universal Group Acarsan Şirketi ile Irak Sağlık Bakanlığı arasında Kerbela, Necef, Babil, Misan ve Nasiriye vilayetlerinde, her bir hastane 130 – 140 milyon dolar tutarında olmak üzere, 400 – 600 yataklı 5 adet hastanenin inşaat projesi ile ilgili protokol imzalanmıştır.

Yatırımcıları en çok çeken sektörler arasında bayındırlık işleri, su, elektrik, kanalizasyon arıtma, köprüler, otoyollar, imar ve inşaat işleri bulunmaktadır. Irak Yeniden İmar Strateji Kurulu, toplam tutarı 270 milyon dolar olan yaklaşık 20 projeyi onaylamış ve büyük altyapı geliştirme projeleri hız kazanmıştır.

2003 işgalinden sonra demir yollarının yeniden yapılandırılması çalışmalarına hız verilmiştir. Suriye ve İran sınırlarına uzanan toplam 2.300 km uzunluğunda yeni bir hattın 2010 yılı sonuna kadar tamamlanacağı ve Bağdat metrosunun yeniden kullanılabilir hale getirileceği açıklanmıştır.

Irak Devlet Demiryolları Şirketi (Iraqi Railroads Company) tarafından 2008 yılında yapılan açıklamada; tüm Bağdat'ı kuşatacak bir demiryolunun ve Bağdat'ı Irak'ın güneyindeki limanlara bağlayacak iki yeni demiryolu yapımının öngörüldüğü belirtilmiştir. Birisi Bağdat-Kut-Nasiriyya-Basra, diğeri Bağdat-Kut-İmara-Basra hatlarında olacak bu iki demiryolunun yanı sıra; Irak'ın kuzeyindeki şehirleri birbirine bağlayacak bir projenin üzerinde çalışıldığı ve bu hat ile Kerkük ve Musul istasyonlarının İran'a açılacağı ifade edilmiştir.

3.4.2. Yatırım Fırsatları

Irak Yatırım Ajansının yaptığı çalışmaya göre, Irak'ta inşaat sektöründeki potansiyel fırsatlar aşağıda değerlendirilmektedir.

- Irak'ta inşaatla ilgili malzemelerin üretimi için güçlü bir temel mevcuttur. Irak Hükümeti devlet-özel sektör ortaklığı kapsamında devlet kuruluşları ile işbirliği yapacak özel yatırımcılar aramaktadır. Çelik, çimento, tuğla, cam ve mermer alanında ortaklık fırsatları mevcuttur.
- Yapılan son araştırmalar sadece Basra'da 44.700 adet yeni konut yapılması ve 9.000 adet konutun da yenilenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu çalışmalara göre; düşük gelirli grup için 4.300, orta gelir dilimi için 22.700 ve yüksek gelir grubu için de 17.700 adet yeni konut ihtiyacı olduğu tahmin edilmektedir. Konut edindirme ulusal bir önceliktir; ancak bunun için önemli miktarda özel yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır.
- Öngörülen büyüme oranında 2015 yılına kadar 2 milyon konut ihtiyacı olacaktır.
- Irak'ın altyapısını geliştirmek için şu anda sayısız kamu inşaat projesi planlanmaktadır. Irak Hükümetinin şuanda öncelik verdiği alanlar, yol ve demiryolu inşaatı, elektrik üretimi, iletim ve dağıtım ağları, liman rehabilitasyonu ile su ve kanalizasyon arıtma tesislerinin inşası ve rehabilitasyonudur.

3.5. Bankacılık ve Finans

3.5.1. Genel Açıklama

Irak'ta bankacılık sistemi, hâlihazırda 7 devlet bankasının kontrolü altındadır. Bunlar arasında en ön plana çıkanlar; Rafidain ve Rasheed bankalarıdır. Bunların dışındaki diğer devlet bankaları Real Estate Bank, Agricultural Bank, Industrial Bank, Iraq Bank ve Trade Bank of Iraq'tır.

Irak'ın yapılan tüm iyileştirmelere rağmen gelişmiş bir bankacılık altyapısının olduğunu söylemek güçtür. Bankacılık sektöründe son dönemlerde yapılan reformlar, genelde ulusal çapta elektronik para ağı kurmak, özel bankacılığı geliştirmek ve devlet bankalarını yeniden yapılandırmak üzerinde odaklanmıştır.

Türkiye Ziraat Bankası, 2006 yılında Bağdat'ta bir şube açmıştır. Bu şube, hâlihazırda temel bankacılık hizmetlerini yerine getirebilmektedir. Özellikle geçmiş dönemlerde para transferlerinden kaynaklanan sıkıntılar, bankanın Bağdat'ta faaliyete geçmesinin ardından azalmıştır.

Yeni Yatırım Kanunu'na göre, yabancı yatırımcılar 2004 yılından bu yana faaliyette olan Irak Menkul Kıymetler Borsası'nda serbestçe alım satım işlemleri yapabilmekte ve yatırım portföyü oluşturabilmektedir. Irak Menkul Kıymetler Komisyonu kurulması çalışmaları ise devam etmektedir.

2008 yılı başından itibaren Irak'taki özel bankalar uluslararası ödemeler, döviz havalesi ve 2 milyon dolara kadar akreditif açılması gibi işlemleri yapabilmektedir. Yabancı bankalar Irak'ta ofis açabilmekte, Irak'taki özel bankalar ile ortaklık kurabilmektedir. Ağustos

2009 itibari ile Irak'taki banka sayısı 43 olup; bunlardan 7'si devlet bankası, 24'ü özel banka, 7'si İslami banka ve 5'i yabancı bankadır. Kredi kartı kullanımı yaygın olmayıp, ATM'lerin sayısı yeterli düzeyde olmadığından nakit olarak Irak Dinarı ya da ABD doları bulundurulması tavsiye edilmektedir.

3.5.2. Yatırım Fırsatları

Irak Borsasında şuan 94 şirket işlem görmektedir. Borsa piyasa büyüklüğü 3 milyar dolardır. Irak Borsası birkaç yıl içinde patlama yaşayabilir. Irak Borsasında yatırım yapmak isteyen yatırımcılar bu alandaki fırsatlardan yararlanabilirler.

3.6. Elektrik

3.6.1. Genel Açıklama

Irak'ın yeniden yapılanmasında en önemli konulardan birisi de elektrik üretiminin ülkenin ihtiyacını karşılayacak seviyeye getirilememiş olmasıdır. Ülkenin birçok kısmında ancak günün belirli saatlerinde elektrik verilebilmektedir.

Temmuz 2008 itibari ile elektrik arzının, talebin yalnızca % 50'ini karşılayabildiği belirtilmektedir. Nitekim Irak Elektrik Bakanlığı'nın verilerine göre, Irak'taki elektrik üretim santralleri tam kapasite ile çalışmamakta ve üretilen elektrik enerjisinin dağıtım ağıları üzerindeki kayıp oranları % 30'a kadar çıkmaktadır. Ancak 2006 yılında hazırlanan 10 yıllık Elektrik Master Planında, 2009 yılından sonra elektrik ithal edilmemesi planlanmaktadır. Irak Elektrik Bakanı Kareem Waheed'in 15 Ağustos 2009 tarihinde yapmış olduğu açıklamada elektrik üretimine ilişkin olarak ülke genelinde entegre bir strate-

jinin izleneceği, Bakanlık ile Irak Genel Elektrik şirketi arasında 7 milyar dolar tutarında 7.000 megavat güç üretme kapasitesine sahip 56 elektrik santralinin kurulmasına ilişkin anlaşmanın imzalandığı, ayrıca ilgili bakanlık tarafından Nasiriye’de bulunan buhar gücü ile çalışan elektrik santralinin iki ünitesinde 33 milyon dolar yatırım tutarında yenileştirilme çalışmaları yapılacağı belirtilmiştir.

Irak Başkanlık Konseyi, Dünya Bankası tarafından Dokan ve Derbandikhan Hidroelektrik Santrali yapımı için verilen kredi anlaşmasını 24 Eylül 2007 tarihinde onaylamıştır. Kredi anlaşması 2 Nisan 2007’de Dünya Bankası ve Irak Hükümeti arasında imzalanmıştı. Kredi ile Kuzey Irak’ta bulunan Dokan ve Derbandikhan Hidroelektrik Santralleri tamir edilecek ve tam kapasite ile çalışması sağlanacaktır. Başkanlık Konseyi’nden konu ile ilgili yapılan açıklamada bu kredinin Irak Ulusal Kalkınma Stratejisi çerçevesinde Irak’ın elektrik üretimini arttıracacağı ve altyapısının gelişmesine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Projenin 2010 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

2003 yılında kurulan Irak Elektrik Bakanlığı’nın verdiği bilgilere göre ülkedeki mevcut elektrik üretim ve dağıtım alt yapısı şu şekildedir:

- 8 adet termal elektrik üretim santrali, toplam kapasitesi 5015 MW.
- 13 adet doğal gaz elektrik üretim santrali, toplam üretim kapasitesi 1932 MW
- 8 adet hidroelektrik üretim santrali, toplam üretimin kapasitesi 1862 MW.

- 1 adet dizel elektrik üretim santrali, toplam üretim kapasitesi 36 MW.

3.6.2. Yatırım Fırsatları

Irak'ta önümüzdeki beş yılda sadece elektrik şebekesi ve yeni enerji tesislerinin inşası için 50 milyar dolar ayrılacaktır. Irak Enerji Bakanlığı elektrik sektörü alanındaki projelerin büyük bir kısmının özel sektör firmalarınca gerçekleştirileceğini ifade etmektedir.

3.7. Telekomünikasyon

3.7.1. Genel Açıklama

Mevcut Kablo Uzunluğu: Tahmini 60.000 km.

Ulusal GSM Sunucuları: Zain, AsiaCell, Korek.

Cep Telefon Abonman: Yaklaşık olarak 20 milyon.

Sabit Hat Yoğunluğu (2003): % 3.

Irak'ın telekomünikasyon sektörü 2003 yılına kadar devam eden ekonomik yaptırımların etkisiyle önemli ölçüde zarar görmüş durumdadır. Bu zaman zarfında telekomünikasyon sektörü teknolojisindeki hızlı ilerlemeler eş zamanlı olarak Irak'a ulaşmamıştır. Ülke küresel telekomünikasyon standartlarının gerisinde kalmıştır. 2003 yılına gelindiğinde sabit hat telefon sistemi oldukça sınırlıydı, ve ulusal çapta telekomünikasyon marketi de henüz mevcut değildi.

Bugün Irak telekomünikasyon sektörü bölgedeki en hızlı büyüyen marketlerden biridir. Bu büyümenin önde gelen aktörü özel sektördür. 2003 yılından beri cep telefonu abonman sayısı 20 milyona ulaşmış durumdadır.

Mobil teknolojinin 2003 yılında Irak'a girişi birçok Iraklı'nın günlük yaşamındaki en önemli gelişmelerden birini teşkil etmektedir ve yaygın olarak kabul görmüştür. Irak Ortadoğu'daki ulusal cep telefonu şebekesi olmayan tek ülkedir. 2003 yılında hükümet 3 geçici bölgesel cep telefonu lisansı düzenledi. Aşağı yukarı bu lisanslar kuzey, güney ve merkeze hitap ediyordu.

2007 yılına gelindiğinde bu lisanslar yeniden düzenlendi ve 15 yıllık lisanslar olarak satıldı. İlk lisansın düzenlendiği 2003 yılından bu yana cep telefonu abonman sayısı aşağı yukarı 20 milyona ulaşmıştır. Iraklılar cep telefonu teknolojisini sadece iletişim ve güvenlik aleti olarak değil aynı zamanda bir eğlenme aracı olarak da görmektedirler. Cep telefonunu kullanarak ulusal şarkı yarışmalarında oy kullanıyor ve sevdiklerine tebrik mesajları gönderiyorlar. Cep telefonu teknolojisi Irak'ta öyle yaygın bir şekilde kabul gördü ki en son anketler Iraklıların cep telefonlarını gündelik hayatlarının önemli bir parçası olarak gördüklerini göstermektedir.

Şuan üç adet lisanslı GSM operatörü bulunmaktadır: Zain, Asia Cell and Korek. Zain ve Asicacell ülkenin güney ve merkezine, Korek ise ülkenin kuzey kesimlerine hitap etmektedir.

1980'lerde ülkenin ulusal sabit hat yoğunluk oranı % 5,6 idi. Ekonomik yaptırımlar yedek parçaların ithalatını yasakladığı için 1990'lardan sonra telefon sisteminde problemler meydana gelmeye başlamıştır. Ülke genelinde sabit telefon altyapısındaki gerileme devam etmiş ve 2002 yılına gelindiğinde sabit hat yoğunluk oranı % 3,7'ye düşmüştür.

Irak'ta yaklaşık 10.000 km uzunluğunda fiber optik kablo mevcut olup telekomünikasyonu iyileştirme çabaları 2003 yılında

başlamıştır. Bu kapsamda telefon switchleri restore edilmiş ve uluslararası ağ geçitleri iyileştirilmiştir. Aynı zamanda ek fiber optik denizaltı kablolarının Basra'nın Faw Limanından uluslararası denizaltı fiber optik kablolarına monte edilme planları mevcuttur. Bu planların hayata geçirilmesi ile ülke genelinde iletişim hızında önemli bir artış sağlanacağı öngörülmektedir.

Irak'ta telekomünikasyon sektöründe lisanslamaya yetkili iki devlet kuruluşu mevcuttur. Bunlardan birincisi Irak İletişim ve Medya Komisyonu, diğeri ise İletişim Bakanlığı'dır. Irak İletişim ve Medya Komisyonu Irak'ta bu alanda ana düzenleyici kurumdur. Telekomünikasyon ve medya alanında yönetmelikler bu kurumun sorumluluğu altındadır.

3.7.2. Yatırım Fırsatları

Telekomünikasyon sektörünün her alanında yatırımlar için önemli fırsatlar bulunmaktadır.

2007 yılında üç operatör hizmete girmiştir. Fakat Komünikasyon Bakanlığı ülke çapında daha geniş kapsama alanı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için perakendeden altyapı ve donanımına kadar yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Irak'ın sabit hat telefon altyapısı ve kablo ağı ciddi bir onarıma ve genişletilmeye ihtiyaç duymaktadır. Komünikasyon Bakanlığı bu alanda yatırım yapmak isteyen yatırımcılara ve tedarikçilere çeşitli fırsatlar sunmaktadır.

3.8. Turizm

3.8.1. Genel Açıklama

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü istatistiklerine göre, Ortadoğu; 2008 yılında dünyanın en fazla turist ağırlayan bölgesi olmuştur. Bir önceki yıla göre turist sayısında % 11’lik bir artış kaydedilmiştir. 2009 yılında bölgedeki turizm faaliyetlerinden bölgenin GSYİH’sının % 9,6’lık bir kısmına tekabül eden 158 milyar dolar gelir sağlanması öngörülmüştür.

Irak, bölgede sahip olduğu eşsiz tarihi eserleriyle kültür turizmi açısından dünyanın en zengin yerlerinden biri olup ülkenin bu alandaki zenginliği yatırımcıları teşvik etmektedir. Irak, aynı zamanda medeniyetlerin beşiğidir. Dünyanın en eski uygarlıklarına ev sahipliği yapmıştır. Fakat bugün Irak’taki 12.000 tarihi sit alanının çoğu bakıma ve onarıma muhtaçtır.

Uluslararası yatırımcıların Irak’ın turizm altyapısına yönelik yatırım ilgileri gittikçe artmaktadır. Yatırımcılar ülke çapında çeşitli sitelerde otel inşası, ulaşım altyapısı gibi projelere ilgi duymaktadırlar.

Turizm sektörünün gelişmesine yönelik Irak’ın sahip olduğu avantajları şöyle sıralayabiliriz:

- Coğrafi ve topografik çeşitlilik
- Zengin kültürel miras
- Çok eskilere dayanan dini geleneklere mekân olması

3.8.2. Yatırım Fırsatları

Kültürel mirasın, özellikle arkeolojik sit alanlarının korunması ülkenin geleceği açısından çok önemlidir. Şu anda ziyaret edilebilir yerlerin görüntü iyileştirme çalışmalarına ihtiyaç vardır. Tarihi yerlerin restorasyonları ile alakalı birçok fırsatlar yatırımcıları beklemektedir.

3.9. Eğitim

3.9.1. Genel Açıklama

2004 yılı itibari ile yüksek öğrenim altyapısının % 84'ü ciddi biçimde zarar görmüştür. Ülkedeki öğretmenler başka ülkelere iltica etmiştir. Ayrıca Irak'a uygulanan yaptırımlar eğitim sistemini çökme noktasına getirmiştir.

Irak'ta modern anlamada ilk üniversite 1957 yılında Bağdat'ta kurulmuştur. Irak'ta eğitimden sorumlu iki bakanlık vardır. Bunlardan birincisi olan Eğitim Bakanlığı ilk ve ortaöğretimden sorumludur. Bilimsel Araştırma ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı ise teknik eğitim ve araştırma enstitüleri de dâhil olmak üzere ortaöğretim sonrasında sorumludur. Irak'ta şuan 24 üniversite ve 42 teknik enstitü vardır. Irak yönetimi ülkede eğitim sisteminin yeniden inşası konusunda kararlılıklarını göstermektedirler. Başbakan Al-Maliki önümüzdeki beş yıl boyunca 10.000 öğrencinin ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde eğitim görmeleri için 54 milyon dolarlık bir kaynak tahsis edildiğini ilan etmiştir. Bu ülkelere giden öğrenciler her alanda eğitim görebileceklerdir. Fakat hükümet bunları özellikle mühendislik, eğitim, bilgi teknolojileri, işletme, hukuk ve tıp gibi alanlarda eğitim görmeleri için teşvik etmektedir. Öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelere dönmeleri beklenmektedir.

3.9.2. Yatırım Fırsatları

Irak'ta eğitim alanındaki yatırım fırsatları olarak sayabileceğimiz hususlar şunlardır:

- Kütüphane ve laboratuvar

- Okul binalarının rehabilitasyonu
- Eğitim müfredat malzemeleri
- Okul inşaatları
- Ayrıca, Irak'taki öğrencilerin yurtdışı eğitimlerini Türkiye'deki üniversitelerde yapmaları için çalışmalar yapılabilir ve çeşitli girişimlerde bulunulabilir.

3.10. Sağlık

3.10.1. Genel Açıklama

1960 ve 1970'teki altyapı yatırımları ve insan kaynaklarının gelişimi sonucu Irak'ta Ortadoğu'nun en iyilerinden biri olarak kabul edilen etkin bir Ulusal Sağlık Sistemi kurulmuştu. Irak sağlık sistemi kamu tarafından finanse edilen, gelirinden bağımsız olarak herkese ücretsiz hizmet sunan, yaygın ve gelişmiş bir basamaklı örgütlenme ve işlevsel sevk zincirine sahip bir sistemdi. En yüksek ve en düşük hekim/nüfus oranına sahip bölgeler arasında en çok 2 katlık bir fark vardı. Ağırılık tedavi hizmetlerinde olmasına karşın halk sağlığı etkinlikleri ile desteklenmekteydi. Irak hükümeti bildirimine göre sağlık hizmetlerine ulaşım kentte % 97, kırdaki % 79 idi. Irak tıp ve hemşirelik okulları tüm Ortadoğu'dan öğrencileri çekiyordu. Tıp eğitimi ve tıp kitapları ücretsizdi. İngiliz tarzı altı yıllık eğitim programı uygulanmaktaydı. Tıp okuluna giriş kısmen yaşananlara bağlıydı. Bu uygulama ile hekim ve uzmanların ülkede eşit dağılımı sağlanıyordu. Birçok kıdemli Irak'lı hekim ABD ve Avrupa'da eğitim görmüştü. Hemşirelik eğitimi savaş dönemleri de içinde olmak üzere her dönemde öncelenmişti. İlk örgün hemşirelik eğitimine 1933'te başlanmıştı. 1980'lerdeki İran-Irak savaşına karşın hemşire sayısı art-

maya devam etmiş ve Körfez Savaşı öncesi yabancı hemşirelerle nice-lik olarak desteklenmişti. Sağlık örgütünün en üst basamağında Sağlık Bakanlığı bulunmakta idi. Her eyalette nüfusuna göre en az bir tane olmak üzere Sağlık Müdürlüğü, Sağlık Müdürlüklerine bağlı Sağlık Bölgeleri ve bunlara bağlı birinci basamak sağlık kurumları yer almakta idi. Her Sağlık Müdürlüğü bölgesinde bir tane ikinci basamak hastane vardı.

Birleşmiş Milletler (BM), Körfez Savaşından çok kısa bir süre önce Irak'ı orta düzeyde gelire sahip ve alt yapısı modern bir ülke olarak tanımlamıştı. İran-Irak Savaşı çok büyük bir ekonomik hasara ve 100 binden fazla ölüme yol açmış olsa da Irak'ın sağlık, eğitim ve diğer sosyal programları 1980'ler boyunca ilerlemeye devam ediyordu. Yaşam beklentisi 67 yaş ile Brezilya'ya eşitti. Hemen hemen tüm kentsel yerleşim yerleri ve kırsal yerleşim yerlerinin % 72'si temiz suya ve % 93'ü sağlık hizmetlerine ulaşabiliyordu. Gıda gereksiniminin % 30'unu yerel üretim aracılığıyla karşılayabilen Irak, beslenme yetersizliği sorunu ile henüz tanışmamıştı

1980' de İran' la savaşa karşın ve Körfez Savaşı'nın başında bile Irak halkının sağlık durumu görece iyi konumda iken 1991'de başlatılan ambargo ile sağlık durumu hızla kötüleşmiştir. Petrole karşı gıda adlı insani yardım programı ile 1997'den bu yana sağlık durumunda ve sağlık hizmetlerinin sunumunda genel bir iyileşme olmasına karşın düzey, ambargo öncesinin halen çok gerisinde iken 2003'te son A.B.D işgali gerçekleşmiştir. Rejimin devrilmesinin ardından kurulan yeni hükümet sağlık sektörünün rehabilitasyonu yönünde çalışmalarına devam etmektedir. 2009 yılında Sağlık Bakanlığı'na 4 milyar dolar tahsis edilmiştir. Şuan Irak'ta 208 devlet hastanesi, 80 özel hastane ve

2.000 klinik mevcuttur.

3.10.2. Yatırım Fırsatları

Irak'ta Sağlık Bakanlığı'nın ilaç ve tıbbi cihaz üretim tesislerine yönelik teşvikleri mevcuttur. Ayrıca bakanlık yeşil alan sağlık tesislerinin, hastanelerin ve kliniklerin kurulması yönünde teşvik vermektedir. Ayrıca, Irak'taki hastaların Diyarbakır ve Şanlıurfa'daki Hastanelerde tedavi edilmesi ülkemiz için ciddi bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

3.11. Ulaştırma

3.11.1. Genel Açıklama

Irak'ta arazi şekillerinin ve kaynakların coğrafi dağılımı çok çeşitlidir. Dicle ve Fırat nehirlerinin aşağısındaki alüvyonlu ovalar, verimli toprakları ve bol sulama olanaklarıyla ülkenin can damarıdır. Kuzeydeki dağlık bölgeler ise akarsu vadileriyle ve ekili alanlarla bölünmektedir. Dağların etekleri genellikle verimsizdir ve orta seviyede yağış almaktadır. Ülkenin yaklaşık beşte birini kaplayan Suriye sınırındaki Cezire Platosu, büyük miktarda ekilebilir alan içermesine rağmen kurumaya yüz tutmuştur. Batı Çölü ülke topraklarının % 40'ından fazlasını kaplamaktadır. Öte yandan Dicle ve Fırat Nehirleri, gölleri, bataklıkları ve su depolarıyla Irak, komşularıyla karşılaştırıldığında zengin su kaynaklarına sahiptir.

3.11.1.1. Demir yolu

Irak'ın demiryolu sistemi;

Bağdat-Kerkük-Erbil Hattı,

Bağdat-Musul-Yurubiyah Hattı (Türkiye'ye uzanmaktadır),
Bağdat-Maaqal-Umm Qasr Hattı,
Bağdat-Haditha-Qusaybah Hattı (Suriye'ye uzanmaktadır),
Baiji'deki petrol rafinerisini Al Qaim'deki gübre fabrikasına
bağlayan hat olmak üzere beş ana hattan oluşmaktadır.

2003 işgalinden sonra demir yollarının yeniden yapılandırılması çalışmalarına hız verilmiştir. Suriye ve İran sınırlarına uzanan toplam 2.300 km uzunluğunda yeni bir hattın 2010 yılı sonuna kadar tamamlanacağı ve Bağdat metrosunun yeniden kullanılabilir hale getirileceği açıklanmıştır. Irak Devlet Demiryolları Şirketi (Iraqi Railroads Company) tarafından 2008 yılında yapılan bir açıklamada tüm Bağdat'ı kuşatacak bir demiryolunun ve Bağdat'ı Irak'ın güneyindeki limanlarına bağlayacak iki yeni demiryolunun yapımının öngörüldüğü belirtilmiştir. Birisi Bağdat-Kut-Nasiriyya-Basra, diğeri Bağdat-Kut-İmara-Basra hatlarında olacak bu iki demiryolunun yanı sıra; Irak'ın kuzeyindeki şehirleri birbirine bağlayacak bir projenin üzerinde çalışıldığı ve bu hat ile Kerkük ve Musul istasyonlarının İran'a açılacağı ifade edilmiştir.

3.11.1.2. Kara yolu

Irak toplam 44.900 km uzunluğunda kara yoluna sahip olmakla beraber, bunun yalnızca 2.000 km'si motorlu taşıt kullanımına elverişli durumdadır. Nitekim 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra yolların yeniden inşası için yapılan çalışmalar başarıyla tamamlanmış, fakat 2003 yılından sonra başta Bağdat-Ürdün sınırı arasındaki otoyol dahil olmak üzere yollar ve köprüler yeniden hasar görmüştür. Ülkenin kara yolu altyapısının etkin ve verimli şekilde işler hale getirilmesi, hem insan

hem de yük taşımacılığında önemli avantajlar sağlayacaktır.

3.11.1.3. Hava yolu

Bağdat'ta biri uluslararası olmak üzere iki adet havaalanı, Basra, Erbil ve Süleymaniye'de birer adet uluslararası havaalanı, Musul ve Kerkük'te ise orta ölçekli yerel havaalanları bulunmaktadır. İşgal öncesinde askeri üs olarak kullanılan Al Najaf Havaalanı da uluslararası düzeyde bir havaalanına dönüştürülmektedir. Royal Jordanian ve Türk Hava Yolları'nın Bağdat'a, Avusturya Havayollarının da Erbil'e seferleri bulunmaktadır. Irak hükümeti Bağdat'tan komşu ülkelere doğrudan seferler düzenlenmesi için yaptığı resmi görüşmeler sonucunda Kasım 2005'te 25 yıl aradan sonra İran'a ilk sefer düzenlenmiştir.

3.11.1.4. Deniz yolu ve Limanlar

Restorasyon çalışmalarından sonra Haziran 2003'te yeniden açılan Umm Qasr Limanı, Irak'ın en büyük ticari limanıdır. Limanın Basra ve Khor alAmaya'daki petrol istasyonlarına bağlanması planlanmaktadır. Ülkenin ikinci büyük limanı olan Khawr alZubayr'ın yönetimi, 2005 yılında Irak hükümetine devredilmiştir. Irak'a Türkiye'den yapılan nakliyelerde Mersin çıkışlı bir aracın Habur'a ulaşım süresi ortalama 24-30 saat iken, İstanbul çıkışlı bir aracın Habur'a ulaşım süresi ortalama 48-60 saattir.

3.11.2. Yatırım Fırsatları

Irak'ta otoyollar 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında inşa edilmiş olup 20 yıllık bir ömür ile tasarlanmıştır. Bugün otoyolların kapsamlı rehabilitasyona ihtiyacı vardır. Şuan 1 km'lik bir asfaltın

maliyeti 1 milyon TL’dir. Toplamda Irak’ın otoyol rehabilitasyonu için 40 milyar dolarlık bir harcama yapılmalıdır.

Sivil havacılık ekonomik büyüme için çok önemli unsurlardan biridir. Günümüzde Irak’ın sivil havacılık sektöründe yapılacak yatırımlar birçok fırsatları da beraberinde getirecektir.

Irak için limanlar siyasi istikrarın, ekonomik gelişmenin ve ulusal güvenliğin sağlanması için stratejik öneme haiz yerler olup günümüzde genişletme ve rehabilitasyona ihtiyaç duymaktadır. Tahmini yatırım tutarı 250 milyon dolar ile 500 milyon dolar arasında değişmektedir.

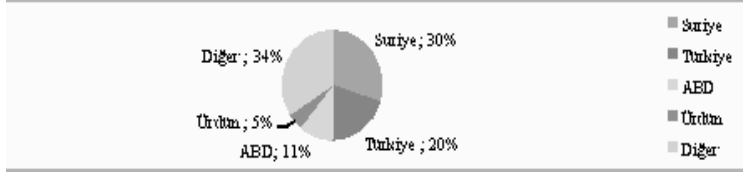
4. IRAK DIŞ TİCARETİ

Tablo 3: Irak Dış Ticaret Rakamları (2004-2010)

Milyon Dolar	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^a	2007 ^b	2008 ^b	2009 ^b	2010 ^b
İhracat	17.782	23.697	30.529	38.144	61.705	24.837	32.531
İthalat	19.954	20.002	18.708	25.669	37.219	34.577	37.343
Denge	-2.172	3.695	11.821	12.475	24.486	-9.740	-4.812
Hacim	37.736	43.699	49.237	63.813	98.924	59.414	69.874

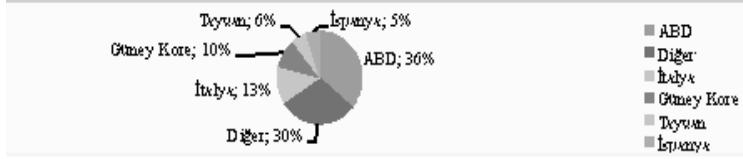
Kaynak: DETK, 2010; a gerçek değer, b tahmini değer.

Grafik 3: Irak'ın İthalatında Başlıca Ülkeler

Kaynak: DETK, 2010.

Grafik 4: Irak'ın İhracatında Başlıca Ülkeler

Kaynak: DETK, 2010.

Tablo 4: Irak'ın İthal Ettiği Ürünler

Ürün Adı	2008 Değeri (1000 \$)
Margarin, Hayvansal, Bitkisel Yenen Yağ	396.699
Yağlar Hidrojene Edilmiş, Esterifiye	304.225
Buğday, Çavdarla Karışık Buğday	967.512
Radyo, Telefon, Televizyon Vericileri	719.248
Binek Otomobilleri, Steysin Vagonlar	628.585
Süt ve Krema Yoğunlaştırılmış	417.894
Buzdolapları, Dondurucular, Soğutucu	138.858
Tuvalet Kâğıtları, Kâğıt Havlu, Mendil	107.931
Tişörtler, Fanilalar, Diğer İç Giyim Eşya	84.407
Pirinç	355.278
Portland Çimentosu, Şaplı Çimento	248.509
Toplam	16.863.380

Kaynak: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010.

Tablo 5: Irak'ın İhraç Ettiği Ürünler

Ürün Adı	2008 Değeri (1000 \$)
Ham Petrol	52.821.960
Radyoaktif Kimyasal Elementler	85.716
Her Nevi Kükürt	112.908
Metal Paralar	2.810
Hurma, İncir, Ananas, Avokado, Guava	52.598
Taşkömürü, Taşkömürü Briketleri vb	19.475
Eskiliği Yüzyılı Aşan Antika Eşya	2.903
Arpa	6.025
Demir Çelikten Sıkıştırılmış Kaplar	3.240
Sığır ve At Cinsi Hayvanların Derileri	4.016
Toplam	53.808.690

Kaynak: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010.

Irak'ın ihracat yaptığı ülkelerin başında ABD, İtalya, Güney Kore, Tayvan, İspanya, Türkiye gelmektedir. Irak'ın Türkiye'ye olan ihracatı 2004-2008 yılları arasında % 27, 2007-2008 yılları arasında da % 105'lik bir artış göstermiştir. Irak'ın ihracatının en büyük kısmını petrol ürünleri oluştururken, ülkenin ithalatında işlenmiş petrol ürünleri, elektrik-elektronik ürünler, gıda ve tarım ürünleri, makine ve otomotiv sektörü öne çıkmaktadır.

Irak'ın ithalatında 2008 verilerine göre, Türkiye 3.916.191.000 dolarlık ticaret hacmi ile ön sıralarda yer almaktadır. Irak'ın Türkiye'den ithalatı 2004-2008 yılları arasında % 17, 2007-2008 yılları arasında da % 38'lik bir artış göstermiştir. Türkiye'yi Suriye, Ürdün, ABD ve Çin izlemektedir.

4.1. İkili Ticaret Antlaşmaları

Irak'ın 32 ülke ile ikili, 9 ülke ile de Arap Ligi çerçevesinde çok taraflı ticaret antlaşmaları mevcuttur. İkili ticaret antlaşması imzaladığı ülkelerden bazıları; Türkiye, Afganistan, Bangladeş, Hindistan, İran, Japonya, Ürdün, Kuveyt, Moritanya, Güney Kore, Sri Lanka, Suriye, Tunus, İngiltere, Vietnam ve Yemen'dir. Bu antlaşmaların çoğu yatırımların teşviki ve korunması ile ilgilidir. Irak'ın Serbest Ticaret Antlaşması (STA) imzaladığı ülkeler ise Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Umman, Katar, Sudan, Suriye, Tunus, Yemen ve BAE'dir.

5. TÜRKİYE – IRAK TİCARİ İLİŞKİLERİ

Körfez Savaşı öncesinde Irak, yıllık 5,5 milyar dolar tutarındaki iş hacmi ile ekonomik ilişkilerimizin en yoğun olduğu ilk iki ülke arasında yer almıştır. Ancak, 06.08.1990 tarihinde uygulanmaya başlanan BM Yaptırımlar Rejimi ile Irak'tan ithalatın tümüyle yasaklanması ve bu ülkeye yönelik ihracatın ise gıda maddeleri, ilaç ve tıbbi malzeme ile sınırlandırılması sonucunda Irak ile ticari ilişkilerimiz durma noktasına gelmiştir. BM ambargosunun ülkemiz ekonomisine olumsuz etkileri dış ticaret sektörüyle de sınırlı kalmamış, müteahhlik hizmetleri, nakliye, transit ticaret, enerji ve turizm başta olmak üzere, tüm sektörlerde ağır ekonomik kayıpların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, BM ambargosunun uygulandığı

yaklaşık 11 yıllık dönemde ülkemiz ekonomisinin uğradığı hesaplanabilir kayıpların toplamı 120 milyar doları aşmıştır. BM'nin Irak'a uyguladığı yaptırımların en ağır etkileri Güneydoğu Anadolu Bölgesi ekonomisinde görülmüş; Bölge, taşımacılık, sınır ticareti, transit ticaret gibi önemli gelir kaynaklarından uzun süre mahrum kalmış, yüzlerce işletme kapanmış ve yeni yatırımların da cazibesi kalmamıştır. Bölgede ticaret ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren esnaf da aynı şekilde etkilenmiş ve halk ağır bir ekonomik ve sosyal krize sürüklenmiştir. Ülkemizin Körfez Krizi öncesi en önemli ticaret partneri olan Irak'a uygulanan BM yaptırımları nedeni ile ağır ekonomik kayıplara uğramasına rağmen, zararların telafisine ilişkin olarak BMGK'na yaptığı başvuruların yanıtsız kalması, diğer taraftan Irak pazarında elde ettiği payın, sistematik bir şekilde BM Kararları kullanılarak başka ülkelere kaydırılması üzerine, 1996 yılının ikinci yarısından itibaren, Irak ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabalar yoğunlaşmıştır.

Bu çerçevede, öncelikle tır ve kamyon sahiplerinin Irak'a götördükleri insani ihtiyaç maddeleri karşılığında her türlü vergiden muaf olarak motorin ithal etmelerine imkân sağlanmıştır. Bu uygulama kapsamında, genelde Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yerleşik, Körfez Krizi öncesinde de Irak'a taşıma yapan şoför esnafı, bu ülkeye götördükleri gıda maddeleri karşılığında motorin tedarik etmişlerdir. Motorin ticaretine ilave olarak, 1997 – 1999 yılları arasında Sınır Ticaret Kararı çerçevesinde sağlanan % 40 oranındaki tavizden yararlanılmak suretiyle, yerel makamlarca düzenlenen izin belgeleri kapsamında Irak'tan fuel-oil ithal edilmiştir. Ham petrol ithalatı ile eş zamanlı olarak, sınır ticareti kapsamında indirimden yararlanılarak

yapılan fuel-oil ithalatı, iç piyasadaki rekabeti bozucu etki yaratması ve ‘Petrol Ürünleri İthalinde Uygulanacak Esaslar Hakkında Tebliğ’deki (98/5) şartları yerine getiremeyen firmalarca yürütülen dağıtım faaliyetlerinin çevre risklerinin giderek artırması üzerine durdurulmuş ve tüm vergileri ödenmek suretiyle fuel-oil No: 6 ithalatına geçilmiştir. Irak ile ilişkilerimizde 1998 yılından itibaren politika değişikliğine gidilmiş ve kısa sürede uygulamaya konulan programlarla, ikili ticaretimizin önündeki engeller kademeli olarak kaldırılarak, kısa sürede, yüzlerce firmamızın Irak ile ticari ilişki kurması için uygun koşullar ve alt yapı oluşturulmuştur.

5.1. Temel Göstergeler

Tablo 6: Yıllar itibari ile Irak’la Ticaretimiz (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2003	829	113	942	716
2004	1.821	468	2.289	1.353
2005	2.750	459	3.209	2.291
2006	2.589	376	2.965	2.213
2007	2.845	645	3.490	2.200
2008	3.917	1.321	5.238	2.596
2009	5.123	952	6.075	4.171

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2010.

Tablo 7: Türkiye'nin Irak'a İhraç Ettiği Ürünler (Bin Dolar)

Ürün	2007	2008	2009
Konfeksiyon	90.331	137.821	209.416
Kimyevi	287.608	392.175	523.615
Tekstil	14.970	29.091	42.082
Çimento	179.658	251.684	364.063
Deri	15.166	23.103	33.934
Bitkisel ürünler	460.779	862.818	843.232
Meyve sebze	61.606	92.713	100.389
Ağaç orman	132.255	181.008	257.690
Elektrik	447.205	518.727	612.487
Demir	210.053	226.091	274.667
Otomotiv	136.153	110.491	176.104
Makine	159.955	175.275	256.117
Kuru meyve	16.965	20.262	20.402
Canlı hayvan	80.103	144.699	234.858
Madencilik	21.384	34.748	40.581
Zeytin	8.125	9.714	12.646
Çelik	419.151	565.203	845.619
Fındık	278	6.614	4.439
Halı	51.662	70.806	101.536
Yaş meyve ve Sebze	29.033	50.113	126.082
Diğer sanayi	1.206	2.257	2.806
Değerli mad	9.622	19.594	38.865
Kesme çiçek	1.207	1.509	1.200
Tütün	9	77	3.105
Toplam	2.834.484	3.926.596	5.125.935

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2010.

Tablo 8: Türkiye ve Irak Arasında İmzalanan Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ticaret Anlaşması	03.08.1965
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	07.02.1976
Uluslar arası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	18.10.1980
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	26.08.2005
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	15.02.2006
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	15.06.2006
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	27.09.2006
16. Dönem Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı Protokolü	16.11.2006
Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması	23.03.2009

Kaynak: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2010.

5.2. Ürün ve Hizmet Bazında Genel Açıklamalar

5.2.1. Bisküvi

Irak'ın tatlı bisküvi ve gofret ithalatı 2006 yılında yaklaşık 100 milyon dolarken, 2007 yılında bu tutar 54 milyon dolara inmiş, 2008 yılında ise 69 milyon dolara yükselmiştir. Irak'ın bu ürün grubundaki ithalatının 40 milyon dolarını tatlı bisküviler, 29 milyon dolarını ise gofretler oluşturmaktadır. Toplam ithalatın % 84 gibi önemli bir oranı Türkiye'den gerçekleştirilmektedir. Türkiye dışındaki diğer önemli ülkeler ise Yemen, Ürdün ve BAE'dir. Türkiye'nin 2008 yılı toplam tatlı bisküvi ve gofret ihracatı olan 250 milyon doların 58 milyon dolarlık kısmı Irak'a yapılan ihracattan kaynaklanmıştır. Irak % 23 payla, bu ürün grubunda en fazla ihracat yapılan ülke olmuştur. İhracatın 32 milyon dolarlık kısmını tatlı bisküviler, 26 milyon dolarlık

kısmını ise gofretler oluşturmuştur. 2009 yılında ise Türkiye'nin toplam ihracatı % 6 oranında azalarak 236 milyon dolar olmuş, Irak'a yapılan ihracat ise % 3,5 artarak 60 milyon dolara yükselmiştir.

5.2.2. Bitkisel Yağ

Irak'ın margarin ithalatı 2008 yılında bir önceki yıla göre 8 kat artarak 397 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarla Irak, Fransa'dan sonra dünyanın en fazla margarin ithal eden ikinci büyük ülkesi olmuştur.

Türkiye'den Irak'a yapılan margarin ihracatının düzensizlikler gösterdiği görülmektedir. 2008 yılında 108 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracat, 2009 yılında 11,6 milyon dolar düzeyine inmiştir. Irak margarin ithalatının % 71'ini Uzakdoğu ülkeleri olan Malezya ve Endonezya'dan gerçekleştirmektedir. Rakip ülkelere göre Türkiye'nin coğrafi yakınlığının ülkemiz açısından avantaj olduğu düşünülmektedir.

Irak'ın ayçiçeği yağı ithalatı 2008 yılında % 170 oranında artarak 49 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değer 2006 yılı toplam ithalatı olan 103 milyon doların altında bulunmaktadır. İthalatın % 72'sini Türkiye'den ithal edilen ayçiçeği yağı oluşturmaktadır. Türkiye'yi % 15 payla BAE, % 5 payla Ürdün ve % 4 payla Mısır izlemektedir. Türkiye 2009 yılında 111 milyon dolarlık ayçiçeği yağı ihraç etmiş ve Irak 32 milyon dolarla ilk sırada yer almıştır.

5.2.3. Kanatlı Etler

Beyaz et ithalatının giderek artmakta olduğu Irak, 2008 yılında 219 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. 2008 yılı ithalat artışı % 52 olmuştur. Önemli ihracatçı ülkeler % 40 payla Brezilya ve % 35

payla ABD'dir. Türkiye'nin 2007 yılında Irak'a olan 1,3 milyon dolarlık beyaz et ihracatı yaklaşık 13 kat artarak 2008 yılında 16,9 milyon dolara yükselmiştir. Bu artışın 2009 yılında da devam ettiği görülmektedir. 2009 yılı ihracatı yaklaşık 5 kat artarak 96 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değerle, beyaz et sektörü açısından Irak, Türkiye'nin en önemli pazarı olmuştur. Toplam ihracatın % 60'ını Irak'a yapılan ihracat oluşturmuştur. Brezilya'nın beyaz et fiyatları Türk ürünlerine göre düşük bulunmakla birlikte, coğrafi yakınlık ve kalite avantajı ile Türkiye'nin pazar payının daha da artması beklenmektedir.

5.2.4. Şekerli ve Çikolatalı Mamuller

Irak'ın şekerli ve çikolatalı mamuller ithalatında, 2008 yılında Türkiye % 85 payla ilk sırada yer almıştır. Türkiye'yi % 7 ile BAE, % 2 ile Ürdün ve % 1,5 ile Umman izlemiştir. Önceki yıllarda bu ürün grubunda gelişmiş ülkelerden ithalat bulunmazken, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerin de, şu anda sınırlı miktarlarla da olsa pazara girdikleri görülmektedir. Türkiye'nin şekerli ve çikolatalı mamuller ihracatı en fazla Irak'a gerçekleştirilmektedir. 2008 yılı toplam ihracatı olan 643 milyon doların 101 milyon doları, 2009 yılı ihracatı olan 585 milyon doların 102 milyon dolarını Irak'a yapılan ihracat oluşturmuştur.

5.2.5. Yaş Meyve ve Sebze

Irak'ın 2007 yılında 16 milyon dolar olan turuncgil ithalatı % 112 oranında artarak 36 milyon dolar düzeyine yükselmiştir. İthalatının % 93 gibi çok büyük bir oranını Türkiye'den gerçekleştirmektedir. Türkiye'den sonra % 4 payla BAE ve % 1 payla Mısır diğer önemli

ülkeler olmuştur. Türkiye'nin 2008 yılı turuncgil ihracatı sıralamasında 5. durumda bulunan Irak'a olan ihracatta 2009 yılında önemli artış olduğu görülmektedir. 2009 yılı ihracatı, % 178 oranında artarak 91,5 milyon dolar düzeyine yükselmiş ve Rusya Federasyonu'ndan sonra en önemli turuncgil ihraç pazarımız Irak olmuştur.

5.2.6. Alüminyum İnşaat Malzemeleri

Irak, 2008 yılında 59 milyon dolar değerinde alüminyum çubuk ve profil ithalatının % 70'ini Türkiye'den yapmıştır. Diğer başlıca tedarikçi ülke Çin'dir. 2004-2008 döneminde Irak'ın alüminyum çubuk ve profil ithalatı yıllık ortalama % 46 oranında artarken Türkiye'nin Irak'a alüminyum çubuk ve profil ihracatı da yıllık ortalama % 47 oranında yükselmiştir. Çin'in son dönemde Irak alüminyum çubuk ve profil pazarındaki payını % 116 oranında artırması Türkiye için tehdit oluşturmaktadır. Ancak, Türkiye'nin, Irak alüminyum inşaat aksamı pazarında daha etkin pazarlama yöntemleri kullanması halinde pazar payını rahatlıkla artıracığı düşünülmektedir.

Irak 2008 yılında 18 milyon dolar değerinde alüminyum tel halat ithalatının % 82'sini Türkiye'den gerçekleştirmiştir. Diğer ülkeler sırasıyla Hindistan ve Çin'dir. 2004-2008 döneminde Irak'ın alüminyum tel halat ithalatı yıllık ortalama % 10 oranında artarken Türkiye'nin Irak'a alüminyum tel halat yıllık ortalama ihracatı sadece % 8 oranında artmıştır. Pazarda % 11 paya sahip Hindistan ise aynı dönem ihracatını % 93 oranında artırmıştır. Bu dönemde Türkiye, Irak alüminyum tel halat pazarı talep hızını yakalayamadığı gibi rakip ülkenin ihracat artış hızının da gerisinde kalmıştır.

5.2.7. Beyaz Eşya

2008 yılında toplam 139 milyon dolarlık buzdolabı-dondurucu (GTİP: 8418) ithalatı gerçekleştiren Irak'ın ithalatında bir önceki yıla göre % 27 artış olmuştur. Türkiye, Irak'a 2008 yılında 77 milyon dolar olan ihracatını 2009 yılında % 6 artırıp 82 milyon dolara yükseltmiştir. Türkiye'nin toplam 1 milyar 319 milyon dolarlık buzdolabı-dondurucu ihracatının % 6'sı 2009 yılında Irak'a gerçekleşmiştir.

Irak'ın mevcut durumu itibariyle tüketici eğilimleri hakkında sağlıklı bilgilere ulaşmak kolay olmamakla birlikte firmalarımızın Irak pazarına yönelik girişimleri sürmektedir. Irak buzdolabı- dondurucu pazarında Türkiye % 28 ile pazarın en büyük tedarikçisidir. Çin (% 16), Mısır (% 7), BAE (% 6) ve Almanya (% 5) ise pazarın diğer önemli tedarikçileridir.

5.2.8. Demir Çelik

Dünya Çelik Birliği (www.worldsteel.org) verilerine göre, demir çelik sektörü gelişmemiş olan Irak'ta demir çelik ihtiyacı ithalat ile karşılanmaktadır. Irak 2007 yılında 355 bin ton yarı ve nihai mamul çelik ithal etmiştir. İthalatın 260 bin tonu uzun ürünlere, 9 bin tonu yassı ürünlere aittir. Aynı yıl Irak 85 bin ton demir çelik boru ithalatı yapmıştır.

ITC-Trademap web sitesinden alınan verilere göre, Irak 2008 yılında 534 milyon dolar değerinde demir çelik ürünleri ithalatı gerçekleştirmiştir. Irak demir çelik ürünleri içerisinde en çok inşaatlarda kullanılan demir çelik çubukları ve demir-çelik profilleri ithal etmiştir.

Irak 2008 yılında gerçekleştirdiği 399 milyon dolar değerindeki demir çelik çubuk ithalatının % 68'ini Türkiye'den gerçekleştirmiştir.

Geriye kalan kısmının çoğunu Ukrayna'dan ithal etmiştir. 2004-2008 döneminde Irak'ın demir çelikten çubuk ithalatı yıllık ortalama % 46 oranında artarken Türkiye'nin Irak'a demir çelik çubuk ihracatı yıllık ortalama % 47 oranında artmıştır. Son yıllarda tüm dünyayı etkileyen finansal krize rağmen Irak inşaat sektörü halen hareketlidir. Dolayısı ile Irak pazarı, genellikle inşaatlarda kullanılan demir çelik çubuklar için gelişmekte olan bir pazardır. Türkiye'nin pazardaki artan talebi yakalayarak pazar payını muhafaza ettiği görülmektedir. Irak pazarında demir çelik çubuklarda Türkiye'ye rakip olan Ukrayna bir önceki yıla göre Irak'a ihracatını çok fazla artırmış olup Türkiye'nin pazar payı için tehdit oluşturmaya başlamıştır.

2008 yılında Irak, 66 milyon dolar değerinde demir çelik profil ithal etmiştir. İthalatın yaklaşık % 90'ını Türkiye'den yapmıştır. Bu üründe tedarikçi diğer ülkeler Ürdün, BAE, Çin ve Hindistan'dır. 2004-2008 döneminde Irak'ın demir çelik profil ithalatı yıllık % 5 oranında artmışken Türkiye'nin aynı dönem Irak'a ihracatı % 2 oranında artmıştır. Dolayısı ile söz konusu dönemde Türkiye, Irak'ın demir çelik profil talep artış hızını yakalayamadığı görülmüştür. Ancak Türkiye'nin pazar payı açısından rakip ülkeler ile çok büyük bir fark olması Türkiye için avantaj teşkil etmektedir. Sonuç olarak Irak, demir çelik profil açısından gelişen bir pazardır ve Türkiye'nin bu ülkeye çok daha fazla ihracat yapacak potansiyeli bulunmaktadır.

Irak, 2008 yılında 762 milyon dolar değerinde demir çelik eşya ithalatı gerçekleştirmiştir. Irak'ın demir çelik eşya ithalatında başlıca ürünler; demir veya çelikten borular, inşaat aksamı, kapı ve pencereler, depolar, örme teller, ev işlerinde kullanılan eşyalar ve sağlık gereçleridir.

2008 yılında Irak 149 milyon dolar değerinde demir çelik inşaat aksamı ithal etmiştir. Irak, demir çelik inşaat aksamı ithalatının yaklaşık dörtte üçünü Türkiye’den gerçekleştirmiştir. Diğer tedarikçi ülkeler Ürdün, ABD, Çek Cumhuriyeti ve Çin’dir. 2004-2008 döneminde BAE’nin demir çelik inşaat aksamı ihracatı yıllık ortalama % 14 oranında artarken aynı dönem Türkiye’nin bu ülkeye ihracatı % 16 oranında yükselmiştir. Türkiye’nin, Irak’ın demir çelik inşaat aksamı talep artışının önüne geçtiği görülmektedir. Söz konusu dönemde rakip ülkeler ihracat artış hızlarını pazar talebinin çok üzerinde artırmalarına rağmen pazardaki payları Türkiye’ye göre çok düşük olduğu için henüz tehdit oluşturmamaktadır.

Irak, 2008 yılında 26 milyon dolar değerindeki demir çelik depo ithalatının yarısını Hindistan ve Türkiye’den gerçekleştirmiştir. Diğer tedarikçi ülkeler sırasıyla ABD, Ürdün ve İtalya’dır. 2004-2008 döneminde Irak’ın demir çelik depo ithalatı yıllık ortalama % 29 oranında artarken Türkiye’nin Irak’a yıllık ortalama ihracatı sadece % 8 oranında artmıştır. Son dönemde Türkiye, Irak demir çelik depo pazarındaki talep hızını yakalayamadığı gibi rakip ülkelerin ihracat artış hızının da gerisinde kalmıştır.

2008 yılında Irak, % 70’i Türkiye’den olmak üzere 20 milyon dolar değerinde demir çelikten örme tel, ağ ve kafes ithal etmiştir. Diğer ülkeler sırasıyla Çin, Ürdün ve BAE’dir. 2004-2008 döneminde Irak’ın tel ağ ve kafes ithalatı yıllık % 39 oranında artarken Türkiye’nin bu ülkeye ihracatı % 33 oranında yükselmiştir. Türkiye’nin, Irak tel ağ ve kafes pazarında daha etkin pazarlama yöntemleri kullanması halinde pazar payını rahatlıkla artıracığı düşünülmektedir.

2008 yılında Irak, yaklaşık % 60’ı Türkiye’den olmak üzere 9

milyon dolar değerinde demir çelik sağlık gereçleri ithal etmiştir. Diğer tedarikçi ülkeler Mısır, Çin ve BAE'dir. 2004-2008 döneminde Irak'ın demir çelik sağlık gereçleri ithalatı yıllık % 37 oranında artarken Türkiye'nin aynı dönem Irak'a ihracatı % 32 oranında artmıştır. Dolayısı ile söz konusu dönemde Türkiye, Irak'ın demir çelik sağlık gereçleri talep artış hızına çok yaklaştığı görülmektedir. Ancak Türkiye'nin Irak pazarındaki rakip ülkelerden Çin'in aynı dönem ihracatını pazar talebinin 10 katı kadar artırması ve bu artışın devam etmesi halinde Türkiye'nin pazardaki payını önümüzdeki yıllarda zorlayacak gibi görünmektedir.

5.2.9. Elektrikli Makineler ve Kablolar

1,4 milyar doları aşan kablo ve tel ihracatı ile dünyanın önde gelen kablo ihracatçılarından olan Türkiye, Irak'ın en çok kablo ithal ettiği birinci tedarikçi ülkedir. Irak'ın 2008 yılında yaptığı 265 milyon dolar tutarındaki kablo ve tel ithalatının yaklaşık % 65'ini Türkiye tedarik etmiştir. Diğer başlıca tedarikçi ülkeler sırasıyla Ürdün (% 20) ve BAE (% 4)'tür.

Irak'ın en çok sıkıntı çektiği hususlardan birisi, ülkedeki elektrik üretiminin yetersizliğidir. Irak'ın yeniden yapılanmasında en önemli konulardan birisi, elektrik üretimin ülkenin ihtiyacını karşılayacak seviyeye getirilememiş olmasıdır. Ülkenin birçok kısmında ancak günün belirli saatlerinde elektrik verilebilmektedir. Temmuz 2008 itibarıyla elektrik arzının, talebin yalnızca % 51'ini karşılayabildiği belirtilmektedir. Irak Hükümeti, enerji sektöründeki verimliliği artırmak ve mevcut üretimi yükseltmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Irak Hükümetinin son dönemde elektrik teminine yönelik bazı sabit yatırımlar gerçekleştirmekte olduğu ve özel fonlar teşkil

ederek yeni kontratlar hazırlamakta olduğu görülmektedir.

Irak Hükümeti'nin elektrik alanında yapmakta olduğu ve yapacağı yatırımlar Irak'ın kablo ve tel ithalat talebini de canlı tutmaya devam edecektir. Ayrıca, Irak'ın inşaat ve taahhüt sektöründe gerçekleştirilmesi hedeflenen çok sayıda proje mevcuttur. Bu projelerin de başlaması ülkenin kablo ve tel ihtiyacının artacağı anlamına gelmektedir.

5.2.10. Ev Tekstili

Irak 2009 yılında 61 milyon dolarlık battaniye (GTİP: 6301) ithalatı yapmıştır. İthalatının % 58'ini Türkiye'den gerçekleştirmiştir. Çin ve BAE sırasıyla % 22 ve % 19 payla diğer önemli tedarikçilerdir.

Irak, Türkiye'nin battaniye ihracatında ilk sırada yer almaktadır. 2009 yılında Türkiye battaniye ihracatının yarısından fazlası Irak'a yapılmıştır. Irak'ta siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmasına paralel olarak önümüzdeki yıllarda ev tekstili pazarının daha da gelişmesi beklenmektedir. Türk üretici ve ihracatçıların ülkedeki gelişmeleri yakından takip ederek pazar fırsatlarını değerlendirmeleri büyük önem arz etmektedir.

5.2.11. Gıda İşleme Makineleri

Gıda işleme makineleri sektöründe Irak'ta en çok talep gören makineler, değirmencilik makineleridir. Irak hükümeti devlete ait un fabrikalarını modernleştirme çalışması içerisinde. Bu modernleştirme, mevcut gıda işleme makine ve ekipmanının yenilenmesi ve (yerli makine üretiminin de olmaması nedeniyle) ithal ekipmana olan talebin artması demektir.

Türkiye'nin Irak'a değirmencilik makineleri ihracatı 2009 yılında 11 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı verilerine göre Irak'ın 13 milyon dolarlık değirmencilik makineleri ithalatının büyük kısmı Türkiye (% 87) tarafından karşılanmıştır.

Türk firmaları pazardaki etkin konumlarını korumak ve gıda işleme makinelerinde İtalya başta olmak üzere Avrupalı firmalarla rekabet edebilmek için fuarlara katılmanın yanı sıra pazarda önemli bir rekabet avantajı getiren satış sonrası servis sunma konusunda da gerekli özeni göstermelidirler.

5.2.12. Halı

Irak'ta halı üretimi olmadığı için halı ihtiyacının neredeyse tamamı ithalatla karşılanmaktadır. Irak halı pazarında Türkiye'nin hâkimiyeti vardır. 2009 yılında Irak'ın toplam halı ithalatında Türkiye'nin payı yaklaşık % 90'dır. Bu başarıdaki en büyük faktörler: Türkiye'ye ve Türk ürünlerine olan güven, coğrafi ve kültürel yakınlık, Türkiye'nin halı sektöründe dünya pazarlarında sahip olduğu konumdur. Irak, Türkiye halı ihracatından aldığı % 6'lık payla Suudi Arabistan ve ABD'den sonra en çok ihracat yapılan pazardır.

Irak'ın son 5 yıldaki halı ithalatı yılda yaklaşık % 24 oranında artmıştır. Bu da bize halı pazarındaki gelişmeyi göstermektedir. Ülkedeki kargaşa ve savaş ortamının azalmasıyla her alanda tüketimin artacağı öngörülmektedir.

5.2.13. Hazır Giyim

Irak, hazır giyim ihtiyacının hemen hemen tamamını ithalat yolu ile karşılamaktadır. 2004 yılında 119 milyon dolar civarında gerçekleşen toplam hazır giyim ithalatı 2008 yılında 433 milyon dolara

kadar yükselmiştir.

Irak'a hazır giyim tedarikinde % 46 civarındaki pazar payıyla birinci sırada BAE vardır. Türkiye, Irak hazır giyim pazarında yaklaşık % 20 payla ikinci önemli tedarikçidir. Türkiye'nin hemen ardından % 15 payla Çin ve % 12 payla Sırbistan gelmektedir. Türkiye'nin Irak'a olan hazır giyim ihracatı özellikle 2009 yılında büyük oranda artış göstererek 162 milyon dolara yükselmiştir

5.2.14. İnşaat Malzemeleri

Bu bölümde yer alan sanayi ürünleri sektörel matrisinden de görüldüğü üzere Irak'ın inşaat malzemeleri sektöründeki en önemli tedarikçisinin Türkiye olduğu görülmektedir. Türkiye, plastik inşaat malzemeleri, boya ve vernikler, ağaçtan inşaat malzemeleri, işlenmiş doğal taşlar, prefabrik yapılar ve çimento gibi pek çok ürün grubunda Irak'ın en büyük tedarikçisidir.

5.2.15. Müteahhitlik Hizmetleri

Irak'ta inşaat ve taahhüt sektörü hızlı bir büyüme dönemine girmiştir. Günümüz şartlarına uymayan ya da tahrip edilmiş yapılar yeniden inşa edilmekte, inşaat işleri ve inşaat malzemeleri pazarı gelişmektedir. Irak'ta yürütülen başlıca altyapı yatırımları, su temini projeleri, atık su arıtma tesisi, elektrik santrali, hastane, okul ve konut inşaatı, kara yolu, hava yolu, köprü ve liman inşaatı alanlarında yoğunlaşmaktadır. Irak'ta yeniden inşa, onarım ve inşaat projelerinin sayısındaki artış ve tahminlere göre bu alanda gerekli yatırım tutarının 100 milyar dolar civarında olması, çimento başta olmak üzere inşaat malzemeleri ve ilgili iş makineleri ile ekipman pazarının önümüzdeki yıllarda da sürekli dinamik kalacağını öngörmektedir.

5.2.15.1. Irak Yatırım Ajansı'nın yaptığı çalışmaya göre Irak'ta inşaat sektöründeki potansiyel fırsatlar

Irak'ta inşaatla ilgili malzemelerin üretimi için güçlü bir temel mevcuttur ve Irak hükümeti devlet-özel sektör ortaklığı kapsamında devlet kuruluşlarıyla işbirliği yapacak özel yatırımcılar aramaktadır. Çelik, çimento, tuğla, cam ve mermer alanında ortaklık fırsatları mevcuttur.

Yapılan araştırmalar sadece Basra'da 44.700 adet yeni konut yapılması ve 9.000 adet konutun da yenilenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu çalışmalara göre düşük gelirli grup için 4.300, orta gelir grubu için 22.700 ve yüksek gelir grubu için de 17.700 adet yeni konut ihtiyacı olduğu tahmin edilmektedir. Konut edindirme ulusal bir önceliktir. Ancak, bunun için önemli miktarda özel sektör yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Irak'ın altyapısını geliştirmek için şu anda sayısız kamu inşaat projesi planlanmaktadır. Irak hükümetinin öncelik verdiği alanlar, yol ve demiryolu inşaatı, elektrik üretimi, iletim ve dağıtım ağları, liman rehabilitasyonu ile su ve kanalizasyon arıtma tesislerinin inşası ve rehabilitasyonudur.

Irak'ta inşaat sektörü uzun yıllar büyük devlet kuruluşlarının tekeli altında kalmıştır. Bununla birlikte Irak Hükümeti bu sektörün büyük ölçüde özelleştirmesine öncelik vermiş ve devlet kuruluşlarının yaptıkları işleri üstlenecek yeni özel ortaklar aramaya başlamıştır. 2008 yılında Irak hükümeti bu anlamda bir adım atarak, her ikisi de Irak Çimento Şirketi bünyesinde faaliyet gösteren El-Kerkük Çimento

Şirketi ve El-Kaim Çimento kuruluşları için yeni özel sektör-devlet ortaklığı ilan etmiştir. Bu gelişme, daha sonraki özelleştirmeler için potansiyel bir modeli teşkil etmektedir. Irak'ta kurulu 17 adet devlete bağlı çimento fabrikası, toplam çimento talebinin ancak beşte birini (yıllık 6 milyon ton) karşılayabilmektedir. Talebin karşılanabilmesi amacıyla mevcut çimento fabrikalarının yenilenmesi ve yeni fabrikalar kurulması planlanmaktadır. Sanayi ve Madencilik Bakanlığı, toplamda 3 milyar dolar değerinde 19 yeni çimento fabrikası inşaatına izin vermiştir.

Irak'ta demiryollarının yeniden yapılandırılması çalışmalarına da hız verilmiştir. Suriye ve İran sınırlarına uzanan toplam 2.300 km uzunluğunda yeni bir hattın 2010 yılı sonuna kadar tamamlanması ve Bağdat metrosunun yeniden kullanılabilir hale getirilmesi planlanmaktadır.

Irak Devlet Demiryolları Şirketi tarafından 2008 yılında yapılan bir açıklamada, tüm Bağdat'ı kuşatacak bir demiryolunun ve Bağdat'ı Irak'ın güneyindeki limanlarına bağlayacak iki yeni demiryolunun yapımının öngörüldüğü belirtilmiştir. Birisi Bağdat-Kut-Nasiriye-Basra, diğeri Bağdat-Kut-Amara-Basra hatlarında olacak bu iki demiryolunun yanı sıra, Irak'ın kuzeyindeki şehirleri birbirine bağlayacak bir projenin üzerinde çalışıldığı ve bu hat ile Kerkük ve Musul istasyonlarının İran'a açılacağı ifade edilmiştir.

Irak, coğrafi ve lojistik avantajları nedeniyle Türk müteahhitlik firmaları için büyük bir potansiyel vaat etmekte; bu çerçevede, özellikle inşaat alanında bölgede faaliyet gösteren firmalarımızın sayısı artmaktadır. Türk müteahhitlik firmalarının son yıllarda Irak'ta üstlendikleri işlere ilişkin olarak resmi rakamların gerçeği yansıtmadığı, üstle-

nilen pek çok projeye ilişkin istatistikî bilginin kayıtlara geçmemesi sebebiyle gerçek rakamların çok daha yüksek olduğu varsayılmaktadır. İlk olarak 1981 yılında Irak müteahhitlik pazarına giren Türk firmalarının bu ülkedeki faaliyetleri, savaş sonrası dönemde ivme kazanan altyapı ve üstyapı yatırımları sebebiyle 2003 yılından itibaren hızlanmıştır.

2003 yılında 242 milyon, 2004 yılında 1,1 milyar ve 2005 yılında ise 1,3 milyar dolar ile en yüksek seviyeye ulaşan Türk müteahhitlik firmalarının Irak'taki faaliyetleri, bu tarihten sonra ülkede ortaya çıkan gelişmelerle birlikte daha istikrarlı bölgelere yönelmeye başlamış ve 2006 yılında 316 milyon dolara kadar düşmüştür. 2007 yılı başında her ne kadar zayıf bir yükselme eğilimi gözlenirse de Nisan ayını müteakiben özellikle güvenlik ve hak edişlerin ödenmesine ilişkin endişeler, Türk müteahhitlik firmalarını faaliyetlerini sınırlamaya itmiştir. 2007 yılında 545 milyon dolar tutarında 39 adet proje üstlenilmiştir. 2008 yılı için bu rakam 72 adet proje ile 1,43 milyar Amerikan dolarıdır.

Türk müteahhitlik firmaları Irak'ta 2003-2008 yılları arasında 4,8 milyar Amerikan doları değerinde 450'yi aşkın proje üstlenmişlerdir. Türk firmaları, yeniden yapılanma sürecindeki Irak'ta çeşitli konut projelerinden askeri tesislere, yol, köprü, baraj gibi altyapı projelerinden okul, hastane gibi sosyal tesislere pek çok alanda faaliyet göstermektedirler. Irak'ta müteahhitlik hizmetleri kapsamındaki işlerin yaklaşık % 60'ı yerel makamlardan alınmış olup, uluslararası firmalar ve ABD makamlarından alınan işler de % 40'lık bir oran teşkil etmektedir.

Coğrafi yakınlık avantajını kullanan Türk müteahhitlik fir-

maları, 2001 tarihli “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar’da Değişiklik Yapılmasına Dair Karar” çerçevesinde ihtiyaç duydukları malzemeleri geçici ve kesin ihracat yoluyla Türkiye’den götürebilmeleri, firmalarımıza önemli bir destek sağlamaktadır.

Türkiye sınırına 3,5 saat uzaklıktaki Erbil’de yeniden yapılanma faaliyetleri hızla devam etmekte olup şehirdeki inşaatların büyük bölümünü Türk firmaları üstlenmiş durumdadır. Özellikle “Yeni Şehir” adı verilen bölgede birçok modern konut ve alışveriş merkezi inşa edilmektedir. Kuzey Irak’taki irili ufaklı 300 civarındaki Türk firmanın yaklaşık 190’ı Erbil’de faaliyet göstermektedir. Kerkük ve Süleymaniye’de de aynı durumdan söz etmek mümkündür. Süleymaniye’nin imarı için 2 milyar dolarlık bir ödenek ayıran Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi, altyapı yatırımları için de 5 milyar dolarlık bir harcama öngörmektedir.

2008 yılında Türk müteahhitlik firmalarının faaliyetlerinin Irak’ın kuzeyinden yavaş yavaş güneye ve diğer bölgelere doğru kaydığı gözlenmektedir. 2008 yılında Irak Sağlık Bakanlığı’ndan Türkiye’ye yapılan heyet ziyaretleri sonucunda, Universal Group Acarsan Şirketi ile Irak Sağlık Bakanlığı arasında Kerbela, Necef, Babil, Maysan ve Nasiriye vilayetlerinde, her bir hastane 130-140 milyon dolar tutarında olmak üzere, 400-600 yataklı 5 adet hastanenin inşaat projesi ile ilgili protokol imzalanmıştır.

Irak’ta halen hızla devam etmekte olan yeniden yapılanma sürecinin, önümüzdeki birkaç yıl daha müteahhitlik sektörü için cazibesini sürdürmesi beklenmektedir. Ülkede istikrarın sağlanması ve güvenlik sorununun çözümlenmesinin ardından, özellikle Bağdat ve çevresi olmak üzere ülkenin diğer bölgelerinde Türk müteahhitlik fir-

maları için iş fırsatlarının olacağı ve muhtemel müteahhitlik projelerinden önemli bir pay sahibi olunabileceği düşünülmektedir.

5.2.15.2. Türk Müteahhitlik Firmalarının Irak'ta Yaşadığı Sorunlar

2003 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararla Irak'a uygulanan uluslararası ambargo kaldırılmış ve böylece ülkede yeniden yapılanma sürecinin önü açılmıştır. Ancak ülkedeki güvenlik sorunları üstlenilen işlerin yürütülmesini zaman zaman zorlaştırmakta ve kesintiye uğratmaktadır.

Bölgede gerek yüklenici firma, gerekse taşeron firma olarak iş üstlenme imkânı artmış olmakla birlikte, üstlenilen işlerin öngörülen şartnamelere uygun şekilde tamamlanmasında bazı sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Ayrıca Türk müteahhitlik firmalarının iş üstlendiği en riskli ülkelere olan Irak'ta, güvenlik kaygıları nedeniyle müteahhitlik firmaları, faaliyet alanlarını daha çok Kuzey Irak'a yönlendirmektedirler.

Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının alacak talepleri ile hak ediş ödemelerinde geç ödemeler dolayısı ile yaşadığı zararlar giderek artmaktadır. Özellikle bankacılık sisteminin sağlıklı işlememesinden dolayı hemen hemen tamamı kamu kuruluşu olan işveren idarelerden alınan projelerin sürdürülmesinde zorluklar yaşanmaktadır.

5.2.15.2.1. Bağdat Ticaret Müşavirliğinin Raporuna Göre;

- Türk müteahhitleri ağırlıklı olarak Irak'ın kuzeyinde faaliyet

göstermekte; Irak'ın güney bölgelerine de açılmak istemekte ancak güvenlik ve diğer nedenlerden dolayı bunu gerçekleştirememektedirler.

- Irak'ta enflasyon kaynaklı zararları karşılamak için Irak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca çıkartılmış olan tebliğ çerçevesinde % 15 civarında bir bedel artışı uygulanması öngörülmektedir. Ancak, Irak'ta yaşanan gerçek enflasyon bazı hammaddelerde % 70'lere kadar çıkmaktadır.
- Irak'ta güvenlik riski devam ettiğinden taahhüt sözleşmelerinde "...her türlü güvenlikle ilgili hususu müteahhit sağlar..." şeklinde hüküm konmakta ve bu yüzden firmalar müteahhitlik alanında Irak'a yönelik "tüm riskler (all-risk)" sigortası yaptıramamaktadır.
- Teminat mektubu ile ilgili sıkıntılar yaşanmakta ve geçici teminat mektubunun temininde dahi ilgili prosedür birkaç ay sürmektedir.
- Irak'ın genelinde lojistik temini açısından problemler yaşanmaktadır.
- Irak'taki projelere ilişkin kabuller zamanında ve tam olarak yapılmamakta, alınan teminatların iadesinde bazı kesintiler yapılmakta ve gecikmeler yaşanmaktadır.
- Irak'taki bazı ihalelerde Türk mallarına karşı açık olmayan bir nevi ambargo ile karşılaşılmaktadır.
- Irak'la iş yaparken, Iraklı işadamları ile birlikte çalışma zorunluluğu yasal olarak olmasa da pratikte gerekli olmaktadır.

5.2.16. Otomotiv Ana ve Yan Sanayi

Irak otomotiv pazarında yıllık binek otomobil satışının 80-100 bin adet, SUV (Spor amaçlı araçlar) pazarının da 40 bin adet civarında olduğu tahmin edilmektedir. SUV pazarının % 80'ini de pick-up türü araçlar oluşturmaktadır.

Irak'ın dünyadan oto ana sanayi ithalatı 2006-2008 yılları arasında artış göstermiş ve 2008 yılında bir önceki yıla göre % 66 artarak 1,1 milyar dolar olmuştur. Irak'ın oto ana sanayi ithalatında başlıca ülkeler BAE, ABD, Tayland, Çin, Almanya ve Türkiye'dir. Irak'ın oto ana sanayi ithalatında ilk sırada binek otomobiller yer almaktadır. Irak'ın 2008 yılında dünyadan binek araç ithalatı 629 milyon dolar olmuştur. Irak'ın binek araç ithalatında başlıca ülkeler BAE (% 58), ABD (% 13), Japonya (% 11), Tayland (% 9) ve Almanya (% 3)'dür. İkinci sırada yer alan kamyon-kamyonet ithalatı da 2008 yılında bir önceki yıla göre % 23 artarak 233 milyon dolara yükselmiştir. Irak'ın kamyon-kamyonet ithalatında başlıca ülkeler BAE (% 24), Çin (% 21), Japonya (% 15), ABD (% 9) ve Almanya (%8) dir.

Türkiye, 2008 yılında Irak'ın dünyadan traktör ithalatında % 8 payla dördüncü sırada, özel amaçlı araç ithalatında da % 16'lık payla üçüncü sırada yer almıştır.

Türkiye'den Irak'a oto ana sanayi ihracatı, 2008 yılında 56 milyon dolarken 2009 yılında % 111'lik artışla 117 milyon olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında, Türkiye'den Irak'a en fazla ihracatı gerçekleştirilen oto ana sanayi ürünleri, römorklar ve yarı römorklardır. Türkiye'den Irak'a römork ve yarı römork ihracatı 2009 yılında bir önceki yıla göre % 223 artarak 35 milyon dolar olmuştur.

Türkiye'nin Irak'a olan oto ana sanayi ihracatında ikinci sırada yer alan özel amaçlı taşıtlar ihracatı 2009 yılında % 61 oranındaki artışla 31 milyon dolara yükselmiştir. Türkiye'nin Irak'a olan traktör ihracatı 2009 yılında 26 milyon dolardır.

Irak'ın dünyadan oto yan sanayi ithalatı 2008 yılında 587 milyon dolardır. Irak'ın oto yan sanayi ithalatında başlıca ülkeler BAE, Ürdün, Türkiye, Çin ve ABD'dir.

Türkiye'den Irak'a oto yan sanayi ihracatı 2009 yılında % 6 artarak 74 milyon dolar olmuştur. Irak'a en fazla ihracı gerçekleştiren oto yan sanayi ürünleri, tamponlar, emniyet kemerleri, vites kutuları, akslar, radyatörler ve egzost aksamıdır. Türkiye'den Irak'a dış lastik ihracatı 2009 yılında bir önceki yıla göre % 54 artarak 14 milyon dolar olmuştur.

5.2.17. Sofra ve Mutfak Eşyaları

Cam ev eşyaları sektörümüzün önemli pazarlarından birisi olan Irak'ın en önemli tedarikçisi Türkiye'dir. Türkiye toplam cam eşya ihracatının % 6'sını Irak'a gerçekleştirmektedir. 2009 yılında Irak'a toplam 21 milyon dolarlık cam eşya ihracatı gerçekleştirilmiştir. 2008 yılına göre % 15 azalma görülse de, Irak cam ev eşyası pazarında Türkiye % 65 pazar payı ile lider konumdadır. Pazarda Türkiye'den sonra Çin (% 28), BAE (% 5), Ürdün (% 0,7) ve Mısır (% 0,4) önemli tedarikçi ülkelerdir.

Irak cam ev eşyası ithalatı 2008 yılında bir önceki yıla göre % 58 artış göstermiştir. Bu artışın önümüzdeki dönemde de devam edeceği beklenmektedir. Özellikle yeniden yapılanmanın sürdüğü Irak'ta, 2008 yılında % 10 büyümenin 2009 yılında % 7,5 ile devam

ettiği tahmin edilmekte ve bu büyümenin devam edeceği öngörülmektedir. Buradan hareketle, büyümenin halka yansması ve artan gelir seviyesinin cam ev eşyası sektörü ihracatçılara önemli fırsatlar doğuracağı beklentisini artırmaktadır.

Irak 2008 yılında 20 milyon dolar değerinde demir çelik sofa ve ev eşyası ithalatının yarısını Türkiye'den gerçekleştirmiştir. Geriye kalan kısmının çoğunu Çin ve BAE'den ithal etmiştir. 2004-2008 döneminde Irak'ın demir çelik sofa ve ev eşyası ithalatı yıllık ortalama % 14 oranında artarken Türkiye'nin Irak'a demir çelik sofa ve ev eşyası ihracatı sadece yıllık ortalama % 4 oranında artmıştır. Türkiye'nin ihracat artışının pazardaki artan talebin gerisinde kaldığı görülmektedir. Aynı dönemde ikinci sırada yer alan Çin'in Irak'a demir çelik sofa ve ev eşyası ihracatını 10 katın üzerinde artırmış olması Türkiye'nin pazar payı için tehdit oluşturmaya başlamıştır.

5.3. Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması

Türkiye Cumhuriyet ile Irak Cumhuriyeti arasında imzalanan Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşmasının temel hedefi iki ülke arasındaki ekonomik, ticari, bilimsel ve teknik ilişkilerin geliştirilmesidir. Anlaşma kapsamında taraflar ihracat ve ithalatta ya da bunlarla bağlantılı olarak uygulanan her türlü gümrük vergisi, resim ve harçlarla ilgili olarak birbirlerini en çok kayıran ülke prensibini uygulayacaklardır. Anlaşma ile iki ülke ayrıca transit geçişlerin serbestleştirilmesi, tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, şirketlerin faaliyetlerinin kolaylaştırılması, enerji işbirliği gibi avantajlar sağlanmıştır. Anlaşmanın uygulanmasından dış ticareten sorumlu Bakanlar başkanlığında toplanan İşbirliği Konseyi sorumlu olacaktır.

Türkiye Cumhuriyet Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül ile birlikte 2 günlük Irak ziyaretine katılan dönemin Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen söz konusu anlaşmanın önümüzdeki dönemde yapılacak işlere ve yapılacak anlaşmalara esas olacak bir çerçeve anlaşması olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, iki ülke arasındaki ticaretin 2011 yılında 20 milyar dolar seviyesine ulaşması için yol haritasının belirlendiğini işaret etmiştir. Aynı ziyaret sırasında Türkiye – Irak sınırında sıfır noktasında, ‘Nitelikli Serbest Bölge’ kurulması konusundaki Türkiye tarafının önerisi de gündeme getirilmiş ve Irak ile bu konuda prensipte anlaşmaya varılmıştır. Ziyaret kapsamında ayrıca Irak Hükümetine kısa ve orta vadede gerçekleştirilecek 20 yeni proje önerilmiştir. Bu projeler aşağıda listelenmektedir.

- 1- Mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını öngören iki ayrı anlaşma imzalanması,
- 2- Gümrük altyapı ve mevzuatlarında ‘tek pencere’ uygulanması,
- 3- Türk Eximbank’ın Irak’a uygun ülke kredisi açması,
- 4- Türk Eximbank’ın Irak’a revolving kredisi açması ve geri ödemelerin karayoluyla petrol ithalatı yoluyla yapılması,
- 5- Türk – Irak sınırının sıfır noktasında Nitelikli Serbest Bölge kurulması,
- 6- Bağdat’ta Türk Ticaret Merkezi’nin kurulması,
- 7- Bağdat Uluslararası Fuar Merkezi’nin Türk firmalarınca yenilenmesi,
- 8- Bağdat’ta 9 adet Türk ürünleri fuarının düzenlenmesi,

- 9- Qasap Petrol Sahasının geliştirilmesi ve elektrik santrali yapımı projesinin hayata geçirilmesi,
- 10- Irak'ta geniş bant internet altyapısının Türk ve Irak firmalarınca ortaklaşa yapılması,
- 11- Irak'ın vagon ve lokomotif ihtiyaçlarının Türkiye tarafından karşılanması,
- 12- Hızlı elektrik üretimi projelerinde Türk – Irak işbirliğinin sağlanması,
- 13- Irak'ın çeşitli bölgelerinde 5 hastane yapımını Türk firmalarının üstlenmesi,
- 14- İki ülke demiryollarının bağlanması,
- 15- Basra – Bağdat – Gaziantep – Mersin koridorunun yapımı,
- 16- Türkiye – Irak doğalgaz boru hattının yapımı,
- 17- İki ülke elektrik sistemlerinin yüksek kapasiteli hatla bağlanması,
- 18- Irak petrol sahalarında Türk – Irak ortaklığının geliştirilmesi,
- 19- Kerkük – Yumurtalık Boru Hattının tam kapasite ile çalıştırılması,
- 20- İskenderun – Nusaybin – Al Yarubiyah – Musul tren yolunun etkin bir şekilde kullanılması.

5.4. Türkiye'nin Irak'ta Yatırımları

5.4.1. Anadolu Grubu

Anadolu Grubunun Erbil'deki şişe dolum tesisleri Nisan

2008’de faaliyete geçmiştir. Grup, Erbil’den sonra Bağdat’ta da şişeleme fabrikası kurmayı planlamaktadır.

5.4.2. Genel Enerji

Taq Taq Arama ve Üretim Paylaşım Anlaşması Genel Enerji’nin sahip olduğu ve arama ve geliştirme çalışmalarının büyümesine öncülük eden ilk sahadır. Mülkün, % 55’lik hissesini Genel Enerji elinde bulundurmakta olup, Addax Petroleum International’ın % 45’lik bir katılım payı bulunmaktadır. Taq Taq Sözleşme Sahası, Irak’ın kuzey bölgesinden olup, Erbil’in 85 km güneydoğusuna, Süleymaniye’nin 120 km kuzeybatısına düşmekte ve 951,3 km²’lik bir alanı kaplamaktadır. Sözleşme sahası, Taq Taq geliştirme bloğu ve Keşif Bloğu olarak iki farklı bloktan oluşmaktadır. Genel Enerji’nin iştiraki olan Taq Taq Petroleum Refining Company, Koya kentinde bulunan 60.000 BPSD kapasiteli rafineriyi inşa etmektedir. TTOPCO, ayrıca, Koya’dan Kerkük’e uzanan 64 km uzunluğunda 24 inçlik bir boru hattı inşa etmektedir. İhracat amacıyla Kerkük-Ceyhan boru hattına bağlanacaktır. Bu boru hattının maksimum kapasitesi 450.000 BODP’dir.

5.4.3. Pet Holding

Pet Oil’in Ağustos 2006’da Kuzey Irak – Bina Bawi sahasında başlattığı sondaj çalışmaları devam etmektedir. Pet Oil’in operatörlüğünü yaptığı bu projede oluşturulan şirketin adı A&T Petroleum olup, proje ortakları Hawler Energy ve Oil Search Iraq Ltd.’dir.

21 Kasım 2008 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, BOAŞ ve Shell Energy Europe Irak’ta doğalgaz arama, işletme, taşıma

ve pazarlama faaliyetlerini kapsayan bir işbirliği ön anlaşması imzalamıştır.

5.5. Sınır Ticareti

Türkiye'nin nispi olarak az gelişmiş bölgesi olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bölge halkının gelir ve refah seviyesinin artırılması, ürün çeşitliliği ve istihdam yaratmak sureti ile diğer bölgelerle arasındaki ekonomik ve altyapı farklılıklarının giderilmesi, sınır bölgesine ekonomik canlılık getirilmesi, bölge halkının ihtiyaçlarının düşük maliyetle karşılanması ve ihraç ürünlerimiz için dikkate değer pazarlar olan komşu ülkelerin ihracatımız içindeki payının artırılması için sınır ticaretine önem verilmeli ve karşılaşılan sorunlara ve güçlüklerle ivedi bir şekilde çözüm bulunmalıdır. Sınır ticareti ile uğraşan girişimciler doğrudan veya dolaylı yoldan birçok kişiyi etkilemektedir. Yanlarında çalıştırdıkları insanlar bir yana, sınır ticareti yapılan güzerhah boyunca faaliyet gösteren işyerleri bu ticaret vasıtası ile geçimlerini devam ettirmektedirler. Sınır ticareti yoluyla sermaye birikimi sağlayan kişiler yeni alanlara yatırım yapmakta ve bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Resmi dış ticarete göre formalitelerin daha az olması sınır ticaretini cazip hale getirmektedir. Bu yüzden yaygın bir kesim tarafından yapılabilmektedir.

Sınır Ticaretini Geliştirmek Aşağıdaki Tedbirlerin Alınması Uygun Olacaktır:

- Türkiye konumu itibari ile sınır komşuları açısından zengin bir ülkedir. Yakın komşuları, en az 10 milyar dolarlık ihracat potansiyeli barındırmaktadır. Fakat Türkiye'nin ihracatında komşu ülkelerin payı % 10'u geçmemektedir. Türkiye

- çevresindeki komşu ülke potansiyelini kullanması gerekmektedir. Bu bağlamda sınır ticaretine gereken önem verilmeli ve devlet tarafından verilen teşvikler arttırılmalıdır.
- Yetkililerce, sınır kapılarımızda ve gümrüklerimizde analiz ve denetim yapmak için gerekli şartların yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Bu konuda yetişmiş personel ve yeterli ekipman takviyesi yapılmalıdır.
 - Petrol sektörünün en önemli sorunlarında birisi çok büyük bir vergi kaybına, haksız rekabete ve tüketicinin aldatılmasına neden olan kaçak akaryakıt sorunudur. Akaryakıt ürünlerindeki yüksek vergi nedeni ile ülkeye büyük miktarda kaçak sokulan akaryakıt, kayıt dışı yollardan satılmaktadır. Sınır ticareti ile yurda sokulan kalitesiz yakıt, tüketicinin mağdur olmasına, haksız rekabete ve dolaylı vergi kayıplarına sebep olmaktadır. Çözüm önerisi olarak petrol ürünlerinin sınır ticaret kapsamından tamamen çıkarılması veya en azından kontrol altına alınarak yurtiçi rafinelerde üretilen veya mevzuata göre ithal edilmiş ürünlerle aynı vergilendirme sistemine tabi tutularak, yurtiçi piyasalardaki rekabet yapısının zarar görmemesi sağlanmalıdır.
 - Sınır ticareti ile ithal edilen maddelerin çoğunu petrol ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. İthal edilen mal grubu çeşitlenmeli ve sınır ticareti gerçek anlamda dış ticaret şekline dönüşmelidir.
 - Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ucuz mazot tarım sektörüne, üretimi teşvik bazında verilmeli ve bu kolaylıktan

yararlanmaları sağlanmalıdır.

- Sınır ticareti yapmak için valiliklerce verilen sınır ticaret belgelerinin en verimli ve etkin bir şekilde kullanılması için gerekli denetimler yapılmalıdır.
- Tarımsal ürünlerin sınır ticareti kapsamında ithalinde, Türkiye’de yetişen sebze ve meyvelerin hasat dönemine dikkat edilmeli ve Türkiye’nin hasat döneminde gerekirse ithalata mevsim sınırlandırılması getirilerek üreticimiz korunmalıdır.
- Sınır ticareti kapsamında ithal edilmesine izin verilen malların sağlık ve gümrük kontrolleri yapılmalı ve müteakiben ithaline izin verilmelidir.
- İthal edilen malların sınır ticareti yapmaya yetkili iller dışına çıkmamasına özen gösterilmeli ve haksız rekabete yol açılmamalıdır.
- Sınır ticaretinin en büyük yararlarından birisi de göçü engellemesidir. Bu bölgeden sürekli göç verilmesi Türkiye’nin diğer illerinde de birtakım sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle sınır ticaretine gereken önem verilmeli ve devlet tarafından istihdam sağlayıcı ve ekonomiyi canlandırıcı teşvikler arttırılmalıdır.
- İki ülke arasında ‘Sınır Ticaret Merkezlerinin’ kurulması kararının biran önce uygulanmaya başlanması iki ülke arasındaki ticarete ivme kazandıracaktır.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Irak’ın ithal ettiği ürünlere yönelik yatırımlar teşvik edilmelidir.

5.6. Sorunlar ve Potansiyel İşbirliği Alanları

5.6.1. Irak ile Ekonomik İlişkilerimizde

Karşılaşılan Engeller

- 1- Kontratların imzalanmasında ve satın alma talimatlarının çıkmasında yaşanan gecikmeler.
- 2- Akreditiflerin açılmasındaki gecikmeler.
- 3- Ödemelerdeki gecikmeler.
- 4- Halil İbrahim Sınır Kapısında gayri resmi gümrük vergilerinin alınması.
- 5- Petrol Bakanlığı/SOMO'nun Türk firmalarına ödemediği alacaklar.
- 6- Türk firmalarının Irak'taki istikrarsız durum nedeniyle ülkeye yatırım yapmaktan kaçınmaları.
- 7- Yabancı yatırımcılar ve işadamları için bir sigorta sisteminin olmaması.
- 8- Sahip olduğu büyük potansiyele karşılık Irak pazarı iş adamları ve yatırımcılar açısından pek çok zorluk da içermektedir. Bölgelere göre değişkenlik gösteren güvenlik koşulları, verilecek kararlarda göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur.
- 9- Kamu ihalelerinden önceden ihale standartlarının uygulanmasında farklılıklar görülebilmektedir. İhale sözleşmesinin imzalanması ve akreditif açılması konularında gecikmeler yaşanabilmekte ve alınan ihaleler sebepsiz yere iptal

edilebilmektedir.

- 10- Yabancıların Irak'ta şirket kurması ve yürütmesi oldukça uzun ve zorlu bir prosedür gerektirmektedir. Yabancı yatırımcıların korunması hususunda yasal altyapı ve düzenlemeler yetersizdir. 2006 yılından itibaren yürürlükte olan Yatırım Kanunu'nun uygulanmasında belirsizlikler mevcuttur.
- 11- Ülkede özel bankalar yeni yeni kurulduğundan finansman olanakları yetersiz ve maliyetlidir.
- 12- Elektrik ve su gibi altyapı hizmetleri kısıtlıdır.
- 13- Irak hâlihazırda Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmayıp, gözlemci statüsündedir.

5.6.2. İşbirliği Olanakları

- 1- Irak Hükümeti tarafından bir sigorta sisteminin uygulamaya konulması şartıyla ülkede Türk firmaları tarafından konut, yol, köprü, demiryolu gibi altyapı inşası alanında önemli projeler gerçekleştirilebilir.
- 2- Uygun koşulların sağlanması halinde Türk firmalarının demir – çelik, çimento ve gıda alanında Irak'ta yatırım yapması söz konusu olabilir.
- 3- Türkiye Mısır, Filistin gibi ülkelerde organize sanayi bölgeleri kurulması ve işletilmesi yönünde aktif olarak faaliyet göstermektedir. Benzer organize sanayi bölgelerinin Irak'ta da kurulması ülkede ekonominin yeniden yapılandırılmasına katkı sağlayacaktır. Türkiye bu anlamda, Irak Hükümeti ile

- bilgi ve deneyimlerini paylaşabilir ve organize sanayi bölgelerinin kurulması için ortak projeler geliştirilebilir.
- 4- Irak ulaştırma ağının yeniden yapılandırılmasında Türk firmalarına da yer verilmesi önem arz etmektedir.
 - 5- Irak'ta modern bir bankacılık sektörünün henüz gelişmemiş olması ülkedeki ekonomik kalkınmanın önündeki en önemli engellerden biridir. 2003 yılı öncesinde Irak'ta ambargolar nedeniyle uluslararası finansal akışlara kapalı birkaç büyük devlet bankası faaliyet göstermekteydi. Bu devlet bankalarının modernizasyonu halen gerçekleştirilmiş değildir. Bu anlamda, Türk bankacılık sektörünün deneyimi ve bilgi birikimini Irak bankacılık sektörü ile paylaşabileceği ortak projelerin geliştirilmesi Irak ekonomisine katkıda bulunacaktır.
 - 6- Türkiye Ziraat Bankası, 2006 yılında Bağdat'ta bir şube açmıştır. Bu şube, hâlihazırda temel bankacılık hizmetlerini yerine getirebilmektedir. Özellikle geçmiş dönemlerde para transferlerinden kaynaklanan sıkıntılar, Banka'nın Bağdat'ta faaliyete geçmesinin ardından azalmıştır. Ancak, Banka, akreditif açılması ve firmalarımıza teminat mektubu verilmesi konularında henüz bir ilerleme gerçekleştirememiştir.
 - 7- Tarım alanında bilgi ve teknoloji transferi, tarımsal araçların üretimi, zarar görmüş tarım alanlarında yeniden üretime başlanması gibi konularda Türk firmaları ile Iraklı firmalar arasında işbirliği projeleri geliştirilebilir.
 - 8- Türk petrol şirketlerine Irak petrol ve doğal gaz alanlarının

- geliştirilmesi konularında rol verilmesi iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır.
- 9-** Irak'ta artan elektrik ihtiyacı ve düşük üretim kapasitesi, Türk firmaları için Irak'ta elektrik santrali yapımı ve modernizasyonu ve elektrik iletim hatların inşası alanlarında önemli fırsatlar sunmaktadır.
- 10-** Irak'ta beş sahada üretilecek yaklaşık 280 milyar metreküp doğal gazın Türkiye üzerinden Avrupa pazarına ihraç edilmesi söz konusudur. Bu çerçevede, BOTAŞ Genel Müdürlüğü, Kerkük – Yumurtalık ham petrol boru hattına paralel yapılması planlanan Irak – Türkiye doğal gaz boru hattının Türkiye bölümüne ilişkin etüt çalışmalarına başlamıştır. Bu paralel boru hattı ile Irak doğal gazının Türkiye üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılması planlanmaktadır. Bu anlamda, 7 Ağustos 2007 tarihinde bir Protokol imzalanmıştır.
- 11-** Irak Sağlık Bakanı, Başbakanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 2008 yılı Temmuz ayında Bağdat'a gerçekleştirdiği ziyaret sonucunda, ihalelerin komşu ülke firmalarına öncelik verilmesi yönündeki Bakanlar Kurulu Kararı uygun olarak, ülkede bu şekilde gerçekleştirilecek 7 adet hastane inşaatı için yine Türk firmalar ile ortak çalışmayı arzu ettiklerini ifade etmiştir.

6. IRAK PAZARI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Irak'ta uzun yıllar süren savaşlar ve yaşanan ambargolar sebebiyle ciddi bir altyapı – üstyapı eksikliği vardır. Bu nedenle mevcut ihtiyaçların giderilme arzından doğan büyük pazar fırsatlar söz konusudur.

Irak pazarında en önemli iş imkânları Irak Bakanlıkları ve devlet kuruluşları tarafından açılan ihalelerdir. Hükümet tarafından açılan ihalelere katılabilmek için firmaların Irak kuruluşlarına kayıtlı olmaları gerekmektedir. Bunun için de daha önceden Irak Ticaret Bakanlığına kaydolmak gerekmektedir. Firma ya da acente temsilcileri, kişisel olarak talep edilen dokümanları, Bağdat, Erbil ya da Süleymaniye'deki bakanlık ofislerinden birine teslim etmelidir. Eğer firma, Irak firması değilse, bu kaydı firma adına yapacak bir yerel firma bulunması mümkün olabilmektedir. Çoğu yabancı şirket yerel ortak bulma yönünde hareket etmektedir.

Irak'ta iş yapacak firmaların en çok tercih ettiği yöntem, şirketleri temsilen bir yerel firma ile anlaşmak ve bu firma aracılığı ile Irak'taki ihale ve pazar bilgilerini tedarik etmektir. Bu yöntem, Irak'taki mevcut güvenlik koşulları, devlet işlerinin genellikle Arapça dili dışında yapılmaması, ihalede talep edilen ve sürekli değişen evrakların intikalinin sağlanması gibi pratik sebeplerle uygulamada faydalı görülmektedir.

Irak'ta gerçekleşen ihalelerde yabancı grubun önemli kesimini Türk firmaları oluşturmaktadır. Türkiye'nin coğrafi olarak Irak'a yakın olması ve Irak'ın ithal ettiği pek çok ürün ve hizmetin Türkiye'den sağlanabilmesi nedeniyle Türk firmaları önemli avantajlara sahiptir.

Başkent Bağdat, kamu kurumlarının, iş çevrelerinin ve bankacılık sektörünün yoğun olduğu en önemli ticaret merkezidir. Petrol üretiminin % 70'den fazlasının gerçekleştirildiği Basra da önemli merkezlerden biridir. Erbil ise petrol, doğal gaz, mermer ve çimento gibi kaynaklar açısından zengindir.

Irak pazarı başta inşaat, enerji olmak üzere iletişim, tarım makineleri ve teknolojileri, sağlık ve ulaştırma sektörlerinde büyük fırsatlar içermektedir. Irak'a yatırım yapanlar yerli yabancı farkı olmadan 10 yıl vergiden muaf tutulmaktadır. Irak'ta yerli ortak ile yatırım yapan firmalar oldukça büyük avantaj elde etmektedirler. Ayrıca Iraklı ortak payı % 50'yi aştığı durumlarda vergi muafiyeti 15 yıla çıkmaktadır. Oteller, turizm projeleri, hastaneler, sağlık merkezleri yatırımında gümrük vergisi muafiyeti mevcuttur.

6.1. İş Fırsatları ve İhalelerin Takibi

Irak'ta açılan bir kamu ihalesinde teklif vermek isteyen firmaların Irak Ticaret Bakanlığı'na kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Genellikle istenilen bilgiler; şirketin faaliyet süresi, üretim kapasitesi, finansal gücü, Irak'ta daha önce gerçekleştirdiği ticari faaliyetler gibi bilgilerdir. Bakanlıklara bağlı şirketlerin ihale duyuruları tek bir merkezin veya kurumun web sitesinde değil, ilgili bakanlıkların web sitesinde ya da yerel gazetelerde ve çoğunlukla Arapça olarak yayınlanmaktadır.

6.2. Yatırım Ortamı

2006 yılında yayınlanan ve 2007 yılında yürürlüğe giren 13 sayılı Yatırım Teşvik Kanunu'na göre, yabancılar Irak'ta toprak sahibi olamamakta, ancak 50 yıllığına arazi kiralayabilmektedir. Petrol,

bankacılık ve sigortacılık sektöründe yabancılar doğrudan yatırım yapamamaktadır (Bölgesel Kürt Yönetimi'nde uygulanan 89/2004 Yatırım Kanunu, yabancıların toprak sahibi olmasına ve petrol alanında yabancı yatırımlara izin vermektedir).

Irak'ta yatırım yapanlar yerli yabancı ayırımı olmadan 10 yıllık vergi muafiyetine hak kazanmaktadır. Iraklı ortağın payının % 50'yi aştığı durumlarda vergi muafiyeti 15 yıla çıkmaktadır. Yatırım izni alındıktan sonra yatırımda kullanmak amacıyla ithal edilen mallar için izin tarihinden itibaren 3 yıl için vergi muafiyet bulunmaktadır. Oteller, turizm projeleri, hastaneler, sağlık merkezleri yatırımında gümrük vergisi muafiyeti mevcuttur. Malzemeler her 4 yılda bir kez muafiyet kapsamında yenilenebilir.⁴

2003 işgalinden sonra yeniden yapılanma sürecine giren Irak'ta başta inşaat, enerji ve iletişim olmak üzere birçok sektörde yabancı yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. 2006 yılında Irak'a toplam doğrudan yabancı sermaye akımlarının toplamı 300 milyon dolar (GSYİH'nin % 0,7'si oranında) değerindedir. Bankacılık ve finans sektörünün gelişmemiş olması; devlet işletmelerinde süregelen verimsizlik, ticari, sosyal ve siyasi anlamda güven ortamının henüz tesis edilememiş olması ise, Irak'ın ticaret yapısı içindeki en önemli sorunlardır.

Irak, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün gençlerin çalıştırılma şartlarına ilişkin konvansiyonuna taraftır. Irak Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı'nın kalifiye olmayan işçilere yönelik asgari ücret uygulaması mevcuttur. Irak kanunlarına göre işverenler işçilerin ulaşım, konaklama ve yemek giderlerini karşılamak zorundadır. Yatırım

⁴ Yeni Yatırım Yasası'na ilişkin detaylı bilgi için;
http://www.investpromo.gov.iq/files/investmen_lawenlish.pdf.

Kanunu'na göre istihdamda Iraklılara öncelik tanınmalıdır.

6.3. Şirket Kurma

Ülke genelinde güvenliğin artması neticesinde özel sektörde de canlanma yaşanmaktadır. Yabancı yatırımcıların başvurabilecekleri başlıca kurumlar; 2008 yılında kurulan, Bağdat'taki Ulusal Yatırım Komisyonu (National Investment Commission) ve her eyaletteki Bölgesel Yatırım Komisyonları'dır (Provincial Investment Commission).

Irak'ta şirket kurmak isteyen firmaların Irak Ticaret Bakanlığı'na kayıt yaptırmaları ve ilgili Yatırım Komisyonu'ndan yatırım izni almaları gerekmektedir. Güvenlik şirketlerinin bu izinlere ek olarak Irak İçişleri Bakanlığı'na kayıt yaptırması şarttır. Kayıt işlemleri ile ilgili olarak, firmaların yerel bir avukattan yardım almaları tavsiye edilmektedir.

6.4. Şirket Kayıt İşlemleri

- T.C. Bağdat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği web sitesinde şirket kaydına ilişkin detaylı bilgiler mevcuttur.
- Başvurular, gerekli belgeler tamamlandıktan sonra Irak Ticaret Bakanlığı Tescil Departmanı'na yapılmalıdır. İlgili işlemler telefon ya da posta yolu ile gerçekleştirilemediğinden, Iraklı bir ortak ya da avukatla çalışmakta fayda vardır.
- Yabancı şirketler için tescil ücreti yaklaşık 1.000 dolar olup; işlemler 2 hafta ile 2 ay arasında sürmektedir.

6.5. Acente ve Distribütör Kullanımı

Irak’la iş yapmak isteyen firmalara Iraklı yerel temsilcilikler, acenteler veya distribütörler ile çalışmaları tavsiye edilmektedir. Böylece hem bürokratik engellerin, hem de yapılacak iş görüşmelerinde dil ve kültür engelinin aşılması mümkün olacaktır. Yerel ortaklar ihraç ürününün tanıtımında ve kamu/özel sektör iş fırsatlarının takibinde de oldukça faydalıdır.

6.6. Reklam ve Tanıtım

Irak pazarına giren firmaların ve ürünlerin sayısı arttıkça, ürünlerin tanıtımı için kullanılan araçlar da gelişmektedir. Yerel basın ve televizyon kanalları, reklam ve tanıtım faaliyetleri için en etkili kanallar olmakla beraber, ilan panoları ve dergiler de kullanılmaktadır.

6.7. Dağıtım Kanalları ve Lojistik

Irak’ta dağıtım kanalları açısından çok fazla alternatif bulunmamaktadır. Ulaşım altyapısı yeniden inşa edilen ve onarılan Irak’ta dağıtım yerel kamyonlar vasıtası ile karayolları ile sağlanmaktadır. Bunun yanında demir yolları da kullanılmaktadır. Karayolları taşımacılığı ülkedeki güvenlik sebebi ve kamyonların geri dönerken yük alamamaları sebebi ile yüksek maliyetlidir. Bağdat uluslararası havaalanı ve Basra’daki Umm Qasr Limanı ticari yük taşımacılığında kullanılan önemli limanlardır.

Tablo : 9 Ulaşım Göstergeleri

Demiryolları	2.272 km
Karayolları	44.900 km
Suyolları	5.279 km
Limanlar	Basra Limanı, Ümmü Kasr Limanı, Har Az Zubary Limanı

Kaynak: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2010.

6.8. Standartlar, Etiketleme ve Paketleme

Irak'a gönderilen kutuların ve sandıkların üzerinde işaretleme; çıkarılabilir etiketler şeklinde değil, mürekkep ya da boyla ile yapılmalıdır. İthal edilen konserve ürünlerin üretim ve son kullanma tarihleri ambalaj üzerinde kabartmalı olarak ya da yazılı şekilde belirtilmelidir. İlaçların muhteviyatı açıkça belirtilmelidir. Ürünün pestisid içeriği ile ilgili etiket Arapça düzenlenmelidir.

6.9. Serbest Bölgeler

3/1998 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, Maliye Bakanlığı Serbest Bölgeler Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Irak'taki serbest bölgelerde endüstriyel, ticari ve hizmet projelerine yönelik olarak yatırım yapılabilmektedir. Bu projelere vergi muafiyeti tanınmakta olup; serbest bölgeler aracılığı ile ithal edilen ürünlere (reeksport hariç) % 5 vergi uygulanmaktadır.

Irak'ta serbest bölge niteliğinde dört adet bölge bulunmaktadır. Basra'nın 65 km güneybatısındaki Khor al-Zubair Serbest Bölgesi, 2004 yılında bu yana faaliyet göstermektedir. Kuzeydeki Ninewa'da bulunan Falafel Serbest Bölgesi, Türkiye, Suriye ve Ürdün'e ulaşan kara ve demir yollarının ve Basra Limanı'nın çok yakınındadır. Bu serbest bölge, Irak'taki en işler konumdaki serbest bölgedir. Süleymaniye Serbest Bölgesi de kuzeyde yer almaktadır. Al-Qa'im Serbest Bölgesi ise Irak-Suriye sınırında olup Türkiye, Suriye ve Ürdün'e ulaşan kara ve demir yollarının çok yakınındadır.

6.10. Vize

Irak'a girişte tüm pasaportlar için vize alınması zorunludur.

Ayrıca 24.08.2009 tarihi itibari ile yabancı yatırımlar için vize işlemlerini kolaylaştırmak amacı ile Irak Dışişleri Bakanlığı tarafından yeni bir uygulama yürürlüğe konulmuştur. Bu uygulamadan yararlanmak için Irak'a seyahat edecek olan yatırımcı firma temsilcisinin, pasaport fotokopisini, temsil edeceği yatırımcı hakkında detaylı bilgiyi ve vize talebi belirten firma yazısını p.r.nic@investpromo.gov.iq adresine göndererek Irak Yatırım Komisyonu'na başvuruda bulunması gerekmektedir.

Irak'ta oturma izni almak için başvuru mercii, Irak İçişleri Bakanlığı'na bağlı İkamet Dairesi'dir. Oturma izni yatırımcılara veya devletten ihale alanlara verilmektedir. Başvuru esnasında pasaport fotokopisi, 4 adet fotoğraf ile birlikte 1 Iraklı kefile ihtiyaç duyulmaktadır.

6.11. Irak Yatırım Yasası

Irak'ta 13 sayılı Irak Yatırım Teşvik Kanunu, 2006 yılında yayınlanmış ve Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Irak Yatırım Kanunu, 250.000 dolar üzerindeki petrol, bankacılık ve sigortacılık dışında tüm konulardaki yatırımları içermektedir. Kanun ile eyaletler nezdinde bölgesel yatırım komisyonları kurulabileceği, ancak yatırım konusu ve büyüklüğüne göre yatırım ile ilgili kararın Irak Yatırım Komisyonu tarafından verileceği hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede ülke için stratejik önemi olan projeler ile büyük yatırım talepleri, komisyon tarafından değerlendirilecek ve bünyesinde komisyon oluşturamamış eyaletlerle ilgili yatırım kararları da yine bu ulusal komisyon tarafından verilecektir.

6.12. Irak'ta Yabancı Firmaların Tescil Olması İçin Gerekli Belgeler

1. Şirketin bulunduğu ülkedeki tescil belgeleri (Şirket kurulumu),
2. Şirket hissedarlarının hisse dağıtım oranlarını gösterir belgeler,
3. Firmanın en son bilançosu,
4. Ticaret odası kayıt belgeleri (İngilizce kabul edilir),
5. Firma karar defterinde Irak'ta şube açılması için alınmış olan karar yazısı,
6. Firma karar defterinde ortakların görev dağılımını gösteren karar yazısı ve firma organizasyon şeması,
7. Irak'ta şirket kurulumunu yapacak olan avukata vekâletname (avukat sicil numarası ve ismi tam olarak yazılacaktır),
8. Irak sınırları içerisinde ofis kurduklarına dair yerleşik ofisin kontrat veya satın alma belgesi,
9. Irak sınırları içerisinde tayin edilecek müdür için firma karar defterinde buna yönelik alınmış olan karar yazısı ve müdür tayin edilecek kişinin pasaport fotokopileri,
10. Firma ortaklarının resimleri ve varsa pasaport fotokopileri,
11. Yatırılacak harç ve vergiler (makbuz karşılığında firmaya beyan edilmesinin ardından firma tarafından ödenecektir),
12. İşçi ve Ticaret Bakanlığı'ndan, kurulan ofise teftişe gelinecektir,

13. Firma tarafından getirilecek olan tüm belgeler firmanın bulunduğu ülkede yeminli tercüme ile Arapçaya çevrilecek noter ile firmanın bulunduğu ülkedeki Dışişleri Bakanlığı'na ve Irak Büyükelçiliği'ne onaylatılacaktır. Tüm bu belgeler onay tarihinden itibaren 3 ay içerisinde yetkili makamlara ulaştırılması gerekmektedir.

6.13. Irak'ta İthalatta Uygulanan Prosedürler

Irak'ın 23 numaralı (1984) Gümrük Kanunu uyarınca aşağıdaki dokümanlar ithalat için gereklidir.

- Gümrük beyannamesi,
- Sanayi ve Ticaret Odası tarafından onaylanmış ticari fatura,
- Yükleme senedi,
- Menşe şahadetnamesi (Sanayi ve Ticaret Odası tarafından onaylanmış, hâlihazırda söz konusu belgeler Türkiye'de bulunan Irak Ticaret Müşavirliği tarafından onaylanmaktadır),
- Gerekli olması halinde ürün bazına standard dokümanlar ve sertifikalar,
- Geçici Koalisyon Güçlerinin 38 ve 54 numaralı talimat kararları uyarınca; Irak hükümeti, Irak'a tüm ülkelerden yapılan ihracatlarda malın fatura değeri üzerinden % 5 oranında yeniden yapılandırma vergisi kesintisi yapmaktadır.

Uygulamada Irak tarafından kullanılan tarife sistemi, malları dörtlü bazda sınıflandırmaktadır.

6.14. Sınır Kapıları

Irak – İran Sınır Kapıları : Haji Umran, Mundhiriya (khos-ravi), Süleymaniye (Basmagh), Shalamcha (Shat Al Arab), Ta'an (Mehran),

Türkiye – Irak Sınır Kapısı: Habur / İbrahim Khalil,

Irak – Suriye Sınır Kapıları: Rabiah, Abu Kamal, Al-Walid, Faysh Khabour,

Irak – Ürdün Sınır Kapıları: Trebil,

Irak – Kuveyt Sınır Kapıları: Safwan (Abdali), Umm Kasr,

Irak – S. Arabistan Sınır Kapısı: Ar'ar.

6.15.Resmi Tatil Günleri

- 14 Temmuz (Milli Gün, 1958 yılında Haşimi rejiminin devrilmesi),
- Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı,
- 6 Ocak Ordu Bayramı,
- Nevruz Bayramı (Kuzeyde 3 gün, Bağdat'ta 1 gün tatil),
- Cuma – Cumartesi hafta sonu.

7. GENEL DEĞERLENDİRME

2003 yılında ABD'nin Irak'a girmesiyle birlikte oluşan yeni yapı içerisinde, ticaret imkânları, geçmiş dönemin alışkanlıkları ile yeni yapının reform planları arasında oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu geçiş döneminde, tamamen devlet eliyle düzenlenen ekonomik düzende, Irak için tamamen yeni bir yüz olarak özel sektör, kendisine yer açmaya çalışmaktadır.

Bu kapsamda ilk önce CPA, daha sonra Geçici Koalisyon Hükümeti ve son olarak seçilmiş hükümetler eliyle Irak'ın ekonomik ve ticari açıdan uluslararası topluma entegrasyonunu sağlamaya yönelik yasama faaliyetleri başlatılmıştır. Tamamen kapalı bir ekonomik düzeni olan ülkede ilk olarak yatırım imkânları, sektörel öncelikler ve sanayinin temel yapısı ile ilgili enformatik çalışmalar başlatılmış; ardından bankacılık, yatırımlar, finansal araçlar, ticaretin kolaylaştırılması gibi alanlarda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Öte yandan, tamamı devlet eliyle idare edilen şirketlerin özelleştirilmesi için ulusal ve uluslararası platformda büyük bir çaba harcanmaktadır.

Ancak, ülkede güvenlik şartlarında iyileşmenin beklenenden daha yavaş ilerlemesi, Irak kamu kurumları ve çalışanlarının yeni dönemin yasalarını uygulamakta başarısız olması, ülkede hala yolsuzluğun ve rüşvetin önlenememesi, ihale sisteminde şeffaflığın sağlanamaması, bankacılık sisteminin hala iyi işlememesi, ülke gümrüklerinin standard uygulama pratiklerinin olmaması, ulaşım ağlarının hala yetersiz oluşu, ülkede elektrik sıkıntısının hala çok önemli boyutlarda olması, etnik farklılıklar nedeni ile toplumda ayrışmanın derinleşmesi gibi nedenler, Irak'ın ekonomik ve ticari hedeflerine ulaşmasını

engellemeye devam etmektedir. Özelleştirmeye konu kamu şirketleri de her türlü yeni sunuma rağmen bu nedenlerden dolayı beklendiği ölçüde ilgi görmemiştir.

2003 yılından sonra, ticaretin serbestleşmesi ve ekonominin dışa açılmasını sağlamak üzere çıkarılan yasaların, yatırımcıları ve küresel iş dünyasını ikna etmeye yetmediği görülmektedir. Zira uluslararası iş çevresi, hala yukarıda sayılan ve ülkede yatırım ikliminin olgunlaştığının işaretleri sayılabilecek ilerlemelerin gerçekleşmesini beklemektedir.

Öte yandan, her şeye rağmen özellikle 2008 yılı başında itibaren, Irak'ın belli sektörlerine yönelik olarak artan bir uluslararası ilgiden söz edilebilir. Özellikle uluslararası düzeyde ziyaretlerin arttığı bu yeni dönemde, birçok firma, devletlerin öncülüğünde ve refakatinde, Irak pazarına ilgisini ifade etmektedir. Bu çerçevede, dünyanın önemli firmalarının ülkede sosyal temalı müteahhit projelerine (hastane, okul, vb), ülkenin enerji altyapısını oluşturmaya yönelik güç santralleri yapımına, ülkenin su altyapısının inşa ve iyileştirilmesine ve büyük hacimli ürün teminine dönük kamu ihalelerine ilgi gösterdikleri görülmektedir.

Ülkenin ekonomik yapısı ve gelişimi coğrafi düzeyde önemli farklılıklar taşımaktadır. Orta ve Güney Irak'ta kamu sektörü mal ve hizmet alımlarında temel kaynak konumunu sürdürürken, Kuzey Irak'ta kamunun yanı sıra özel sektörün de ihtiyaçların karşılanmasında rol üstlendiği görülmektedir. Irak'ın kuzeyinde görece daha güvenli bir ticaret alanının oluşmasının bunda rolü olmasının yanı sıra, özellikle Irak'ın en önemli gümrük sınır kapısı olan İbrahim Halil Kapısının da ülkemizden bu bölgeye açılmasının da bölgedeki olumlu

yapıda önemli katkısı vardır.

Kuzey Bölgesi, Türk mallarının yanı sıra doğu sınırından da İran menşeli ürünler için de lojistik avantajı elinde bulundurmaktadır. Musul ve güneyine ilişkin riski almak istemeyen Türk tüccarlar, Habur kapısından sonra mallarını genellikle Kuzey Bölgesinde teslim ederek ayrılmaktadır. Özellikle Türk tüccarlar Irak'a ilişkin tüm mal teslimlerini bu bölgeye yapmakta ve malların Irak'ın geneline satışları ile ilgili olarak da sadece kuzey tacirleriyle vekâlet anlaşmaları yapmaktadır.

Bağdat'ta ve ülkenin güneyinde ise özellikle Kerbela, Necef ve Basra illerinde önemli potansiyel ve büyük bir pazar olmasına rağmen, kuzey bölgesindeki ürün çeşitliliği görülmemektedir. Bölgede İran mallarının ağırlıkta olduğu ve İran tüccarlarının özellikle bu şehirlerde birçok ofis açmış oldukları göze çarpmaktadır.

Suriye, Suudi Arabistan ve Ürdün gibi komşu ülkelerle Çin, Kore, Çek Cumhuriyeti gibi diğer ülkelerin ürünlerinin Irak'ın kuzeyinin yanı sıra güneyinde de etkin dağıtıldığı gözlenmektedir. Bu kapsamda, özellikle Uzakdoğu menşeli ürünler ile Körfez Ülkelerinin ürünlerinin lojistiğini kolaylaştırmak üzere Basra Limanında önemli çalışmalar yapılmaktadır.

Türk ürünleri, tüm Irak'ta kalite sembolü olarak kabul edilmektedir. Ancak, özellikle Bağdat ve güneyindeki illerde ve hatta Anbar, Tikrit gibi diğer eyaletlerde Türk marka ve ürünlerinin çok az sayıda bulunduğu ve bulunanların çoğunun da ya taklit ürünler ya da düşük kaliteli ürünler olduğu gözlenmektedir. Türk ürünlerini almak isteyen Irak tüccarları ya Kuzeydeki tedarikçilerden mal talep etmekte ya da bavul ticareti yoluyla Türkiye'den mal temin etmeye yönelmektedir.

Özellikle bu yolla yapılan tekstil ve konfeksiyon ticaretinin önemli ölçüde olduğu değerlendirilmektedir.

Irak’a yönelik ticaretimizin bölgesel yoğunluğundaki farklılığın giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda:

- 1- Ülkemizde, Bağdat’ta ve Güney Irak’taki iş fırsatları ve ticaret potansiyeli konularında seminerler düzenlenmelidir.
- 2- Özellikle önemli Türk markaları, Irak’a yönelik temsilciliklerini sadece Kuzey’de yerleşik firmalara vermektedirler. Bu temsilciler ise bu malları sadece bölgelerinde pazarlamakta ve Irak’ın diğer eyaletlerine ulaştırmamaktadır. Bu kapsamda, Irak için verilen vekâletlerde birden çok temsilci-vekil tayin edilmesi ve tüm pazara yaygın bir stratejinin uygulanması gerekmektedir.
- 3- Türkiye’de yapılan fuar ve alım heyeti programlarına Irak’ın her kesiminden tüccarın getirilmesine çaba gösterilmelidir.
- 4- Irak’a yönelik ticaretin Habur Kapısının yanı sıra Basra’ya yönelik gemi seferleri ile de yapılabileceği Orta Irak’a açılan Rabia Sınır Kapısının daha etkin ve yoğun bir şekilde kullanılabileceğinin ihracatçılarımıza anlatılabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Orta Irak’taki şehirlere daha kolay ulaşılmasını sağlayacak modern gümrük kapıları inşa etme projelerinin süratle tamamlanması gerekmektedir. Telafer’e açılacak Ovaköy Kapısı çalışmalarına biran önce başlanması ve Nusaybin’de yapılan ve Suriye üzerinden

Irak'a ulaşımı rahatlatacak gümrük kapısının biran önce genişletilerek kullanıma uygun hale getirilmesi yararlı olacaktır.

- 5- Irak'ta iş yapmaya istekli firmalarımız Bağdat Büyükelçiliğimizin fikir ve değerlendirilmelerini mutlaka almalıdır.
- 6- Firmalarımız Irak Ticaret Bakanlığı nezdinde kayıt olmalıdır.
- 7- Firmalarımız, Iraklı unsurlar vasıtası ile Bağdat'ta kendilerine ofisler kurmalı ve ihaleleri bu ofisler vasıtası ile sürekli takip etmelidir.

Irak'ın henüz DTÖ üyesi olmaması ve ülkenin savaş sonrası henüz merkezi düzeyde etkin bir yönetime kavuşamaması gümrük geçişlerinde, vergi uygulamalarında ve lojistik alanında önemli zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Irak'ın DTÖ'ye üye olması, özellikle ülkede gümrük uygulamalarının standart hale getirilmesi ve öngörülebilir, şeffaf bir ticari sistemin kurulması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede Avrupa Birliği de Irak'la bir Kapsamlı Ticaret ve İşbirliği Anlaşmasını müzakere etmektedir

8. EKLER

8.1. DEİK / Türk – Irak İş Konseyi

Kuruluş Yılı: 2001

Karşı Kanat: Irak İşadamları Derneği

Türk Tarafı Başkanı: Ercüment Aksoy, YaPa Dış Ticaret A.Ş.

Karşı Kanat Başkanı: Thamir A-Shikhly

Özellikle 2000 yılından sonra, ‘Komşu Ülkeler Stratejisi’ çerçevesinde Irak ile ilişkilerin ve ticaretin artması İş Konseyi’nin kurulmasını gerekli hale getirmiştir. İş Konseyi kısa sürede çok sayıda üyeye ulaşmış ve Türk firmalarının temsilinde önemli bir konuma gelmiştir. Konsey çalışmaları DTM ve Dışişleri Bakanlığı ile koordineli olarak devam etmektedir. 2004 yılında Irak İş Adamları Derneği ile imzalanan İş Konseyi Anlaşması’na rağmen Irak’ın içinde bulunduğu koşullar nedeni ile verimli ortak çalışma imkânı bulunamamıştır.

İş Konseyi pek çok uluslararası toplantıya aktif olarak iştirak ederek, ABD ve Avrupa Heyetlerini ağırlamış ve Ortadoğu Ülkelerine gerçekleştirdiği heyet ziyaretleri ile Türkiye üzerinden Irak’a iş imkânları konusunda başarılı çalışmalar yapmıştır.

7 – 9 Mart 2008 tarihinde Türkiye’de temaslarda bulunan Irak Cumhurbaşkanı Sayın Celal Talabani ile Türk – Irak İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyeleri 8 Mart 2008 tarihinde bir araya gelmiştir. Söz konusu toplantıda Sayın Talabani’ye iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde yaşanan sorunları içeren bir rapor sunulmuştur. Toplantıya Irak Maliye Bakanı Baqir Jabir Al-Zubaydi, Sanayi Bakanı Favzi Al-Hariri

ve Ticaret Bakan Yardımcısı Soiba M. Zangana ve Türk Hükümetini temsilen Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek de katılmıştır.

Türk – Irak İş Konseyi, 2009 yılında Irak’ın çeşitli vilayetlerinden valiler ile işadamlarını bir araya getirirken, 2010 yılında gerçekleşmesi öngörülen seçim sonrası dönemde Türkiye’nin Irak’ın birinci ekonomik ortağı olması için ülke ile ilişkilerin etkin bir şekilde sürdürülmesi adına çalışmalarına devam etmeyi planlamaktadır.

8.2. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Komşu ve Çevre Ülkeler Oturumunda Yapılan Anket

- “Türk lobisinin” Türkiye’nin komşu ve çevre ülkelerinde yeterince etkin olduğuna inanıyor musunuz?
 - ❖ %72,7 Hayır, Türk lobisi henüz yeterince güce ve etkinliğe sahip değil.
 - ❖ % 18,2 Türk lobisinin yeterli etkinlikte olduğu konusunda kararsızım.
 - ❖ % 9,1 Evet, Türkiye’nin komşu ve çevre ülkelerindeki lobisi oldukça etkin bir yapıya sahip.

Türkiye genelindeki yatırımcıların fikri olan görüşler Diyarbakır ve Şanlıurfa için de geçerlidir. Ankette yatırımcıların % 90,9’u Türkiye’nin komşu ülkelerde ve özellikle de Irak’ta yeterince etkin olmadığına inanmaktadır. Bu görüşün olumlu yanı Irak’ın hala ihracatımızı arttırabileceğimiz potansiyel bir pazar olarak yanı başımızda durmasıdır. Hem Diyarbakır’ın hem de Şanlıurfa’nın Irak pazarına fiziki yakınlıkları bu illerimizi Irak’a yapılacak ihracatın geliştirilmesi konusunda karşılaştırmalı olarak avantajlı duruma

getirmektedir.

- **Körfez ülkelerindeki fonların ve şirketlerin Türkiye'ye yatırımlarının arzu edilen seviyeye ulaşamamasındaki en önemli faktör nedir?**
 - ✧ % 41,3 Türkiye'yi politik olarak riskli görüyorlar ve Türk hukuk sisteminin etkin çalışmadığını düşünüyorlar.
 - ✧ % 41,3 Türkiye'yi ve ekonomisini yeterince tanımıyorlar.
 - ✧ % 17,4 Türkiye'nin sunduğu fırsatları diğer ülkelere göre daha az kârlı görüyorlar.

Yatırımcıların % 58,7'si komşu ülkelerin Türkiye'yi ve potansiyel yatırım fırsatlarını yeterince tanımadıklarını vurgulamaktadırlar. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerimizdeki yatırım alanlarının Iraklı yatırımcılar tarafından da yeterince tanınmadığı yapılan yatırım oranlarından da anlaşılmaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerimizin potansiyellerini ve fırsatlarını Irak'taki şirketlere anlatmak ve tanınırlığımızı sağlamak önem arz etmektedir. İkili ilişkilerin geliştirilmesi için Irak'taki fuarlara yatırımcılarımızın katılımını sağlamak ve Iraklı yatırımcıları da Diyarbakır ve Şanlıurfa'ya davet etmek önem kazanmaktadır.

- **Türkiye ve bölge ülkeleri arasında imzalanması planlanan Tercihli Ticaret Düzenlemeleri ve STA'ların Türk işadamlarının iş hacimlerini artıracığını düşünüyor musunuz?**
 - ✧ % 61,4 Kesinlikle, iş hacmini büyük oranda artıracaktır.

- ❖ % 34,1 İş hacmini doğrudan arttırmasa bile, bölge ülkeleri arasında Türkiye'ye yönelik bir rekabet alanı yaratacaktır.
- ❖ % 4,5 Türkiye bu görüşmelere dezavantajlı başladığından bir yarar sağlamayacaktır.

Türkiye'nin komşu ülkelerle yapacağı ticaret anlaşmaları ile iş hacminin büyüyeceği görüşü yatırımcıların % 95,5'i tarafından paylaşılmaktadır. Irak ile yapılacak ikili anlaşmalar Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın ihracatını büyük oranda etkileyecektir. Hali hazırda bu illerimizin Irak'a yaptıkları ihracat geçen senelere göre 20 kat artmıştır. Fakat hala ihracat rakamları istenilen seviyede değildir. Ticaret anlaşmaları hem bilinirliğin sağlanması hem de ticaret hacminin artmasına fayda sağlayacaktır.

- **Türkiye ile ticaret ve yatırım olanakları açısından en fazla potansiyele sahip ülke/ülkelerin hangileri olduğunu düşünüyorsunuz?**
 - ❖ % 78,7 Hidrokarbon zengini ülkeler (Rusya, Irak, İran, Libya, Cezayir, Azerbaycan),
 - ❖ % 19,1 Orta Asya Ülkeleri,
 - ❖ % 2,2 Balkan ülkeleri (Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya ve Arnavutluk).

Yapılan ankette yatırımcılarımızın % 78,7'si Irak'ı yatırım olanakları ve ticaret açısından en fazla potansiyele sahip ülke olarak değerlendirmişlerdir. Bu yüksek oran firmalarımızın Irak ile ticaret yapma isteklerini de ortaya koymaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın Ortadoğu'nun ticaret ve cazibe merkezleri haline gelme potansiyeli Irak ile olan etkileşimle paralellik göstermektedir. Irak'taki pazar

boşluğu dünya üzerinde birçok firmaya cazip gelmektedir. Sınır komşumuzun özellikle yeniden yapılandırılmasıyla, pek çok alanda mal ve hizmet alımına ihtiyaç duymaktadır. Türkiye özelinde Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin bu pazar açığını değerlendirmeleri gerekmektedir. İllerimizdeki firmalarımızın Irak pazarına ve özellikle Kuzey Irak'a yakınlıkları taşımacılık maliyetlerini düşürmekte ve fiyat avantajı sağlamaktadırlar. Bu nedenle Diyarbakır ve Şanlıurfa yabancı yatırımcılar için uygun ve güvenli hale gelmektedir.

- **Türkiye'nin komşu ve çevre ülkeleri ile iş yaparken karşılaştığı en büyük zorluk hangisidir ve bu zorluk nasıl giderilebilir?**

- ✧ % 34,7 Vize, çalışma izni ve ikamet sorunları,
- ✧ % 32 Gümrüklerde ve Lojistik/Taşımacılık alanında karşılaşılan sorunlar,
- ✧ % 20 İş yapma kültürünün diğer bölgelere göre çok farklı olması,

- ✧ % 13,3 Muhabir Bankacılık ilişkilerinin gelişmemiş olması.

Yukarıda sayılan, iş yaparken karşılaşılan sorunlar Irak özelinde de geçerlidir. Belki bu sorunlara Irak'taki güvenlik sorunu da eklenebilir. Bahsedilen sorunların varlığına rağmen Irak pazarı cazibesini korumaktadır. Değinilen sorunlar hükümetler arası ikili çalışmalarla aşılabilecek sorunlardır. Diyarbakır ve Şanlıurfa'dan Irak ile ticaret yapan firmaların sayılarının ve ticaret hacimlerinin artması bu sorunların çözümü için zemin oluşturacaktır.

• **Türkiye'nin komşu ve çevre ülkeleri ile küresel krizde işbirliğini artırması gerektiğini düşünüyor musunuz?**

- ✧ % 88,4 Evet, kesinlikle artırılmalıdır.
- ✧ % 7 artırılabilir, ancak krizin aşılmasına büyük yarar sağlamayacaktır.
- ✧ % 4,6 Hayır, Türkiye öncelikle ABD ve AB pazarını hedeflemelidir.

Komşu ülkelerle krizde işbirliğinin artması yatırımcılarımızın % 95,4'ü tarafından olumlu karşılanmaktadır. Ekonomik kriz dönemlerinde komşu ülkelerle işbirliği, krizin aşılmasında kilit rol oynamaktadır. Irak pazarının dışa bağımlı olması bu ülke ile ticaret hacmi yüksek olan firmaların ekonomik krizden daha az etkilenmelerine neden olmuştur. Diyarbakır ve Şanlıurfa'daki firmaların Irak ile ticaretlerini geliştirmeleri gerekliliği burada bir kez daha ortaya çıkmıştır.

8.3. Yararlı Adresler

Tablo 10: Yararlı Adresler

T.C. Bağdat Büyükelçiliği	www.bagdat.be.mfa.gov.tr
T.C. Bağdat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği	www.musavirlikler.gov.tr
T.C. Musul Başkonsolosluğu	www.bagdat.be.mfa.gov.tr
T.C. Basra Başkonsolosluğu DTM Temsilciliği	www.bagdat.be.mfa.gov.tr
Irak Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği	ankemb@iraqmfamail.com
Irak Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Ticaret Ofisi	312 436 43 18
Irak Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu	istcon@iraqmfamail.com
Irak Dışişleri Bakanlığı	www.iraqmofa.net

Sanayi ve Maden Bakanlığı	www.industry.gov.iq/
Ticaret Bakanlığı	www.motiraq.org
Iraq Trade Information Center	www.iraqitic.com
Sağlık Bakanlığı	www.healthiraq.org/
Genel Vergi Komisyonu	www.iraqtax.org
The State Co. for Marketing Drugs and Medical Appl	www.kimmoh.net
Tarım Bakanlığı	www.moagr.com/
Council of Iraq	www.cabinet.iq/
AlMansour Contracting Company (ihaleler için)	www.almansourco.com
Kültür Bakanlığı	www.cultureiraq.org
Savunma Bakanlığı	www.iraqmod.org
Geep Company	www.elecgeepmi.com
Maliye Bakanlığı Vergi İdaresi	www.iraqtax.org
Diala State Company for Electrical Industries	www.dialacompany.com
Ur State Company For Engineering Industries	www.urengiraq.com
AlSumood Company for Steel Industries	www.iraqinet.net
State Company for Petrochemical Industries	www.pchemiq.com
Alforat State Company for Chemical Industries	www.furattco.com
Southern Cement State Company	www.southerncement.com
Northern Cement State Company	www.ncsciraq.com
State Company for Textile Industries – Hilla	www.nasseghilla.com
State Company for Leather Industries	www.jilood.com
General Company for Vegetable Oils Industry	www.vegoiliraq.com
State Company for Drug Industries and Medical	www.sammraadugs.com
State Company for Drug Industries and Medical	www.ninavhadrug.com
State and Industrial Design and Consultation Company	www.sidccoiraq.com
State Company for Information Systems	www.isciraq.com
Belediyeler ve Kamu	www.mmpwirq.com

Petrol Bakanlığı	www.oil.gov.iq
Iraqi Oil Exploration Company	www.iraqioec.com
North Refineries Company	www.nrcbaiji.com
Planlama ve Kalkınma Bakanlığı	www.mopiraq.org
State Company for Grain Trading	www.iqgb.org
Food Stuff Company	www.iraqsfsc.com
State Company for Iraqi Fairs	www.iraqifairs.com
General Company for Grain Processing	www.gcgpIraq.org
IraqPorts (Limanlar)	www.iraqports.com
State Company for Iraqi Railways	www.iraqrailways.com
Baghdad Municipal Government	www.baghdadgov.com
Mayorality of Baghdad	www.mayoralitybaghdad.com
Municipal Council of Karradah	www.kdc.gov.iq/
Amarah Chamber of Commerce	www.commerceam.jeeran.com/
Baghdad Chamber of Commerce	www.baghdadchamber.com
Basra Chamber of Commerce	www.bcociraq.net
Brazil Iraq Chamber of Commerce & Industry	www.brasiliraq.com.br
Duhok Chamber of Commerce and Industry	www.duhokchamber.org
Erbil Chamber of Commerce and Industry	www.erbilchamber.org
Iraqi BritishChamber of Commerce & Industry	www.ibcci.com
Mosul Agriculture Chamber	www.mosulac.org
Najaf Chamber of Commerce	www.najafchamber.com
Sulaymaniyah Chamber of Commerce	www.sulechamber.org
Baghdad Business Center	www.baghdadbusinesscenter.org
Baghdad International Airport Business Center	www.iraqbiz.info
Kirkuk Business Center	www.kbciraq.org
Nineveh (Mosul) Business Center	www.ninevehbusinesscenter.org
Babylon Center for Economy Development	www.bcediq.org

Baghdad Economic Research Center	www.berciraq.com
Confederation of Farmers and Agriculturalists in Iraq	www.iraqiagriculturists.com
Hilla Business Development Center	www.hbdciraq.com
Iraq Economy Development Center	www.iedciq.org
Iraqi Businessmen Union	www.ibmujeeeran.com
Partners in Progress – Iraq	www.partnersinprogressiraq.net
Small Business Development Centers	www.sbdciq.com
Iraqi Company for Bank Guarantees	www.icbgicq.com
Iraq Stock Exchange	www.isxiq.net
Central Bank of Iraq	www.cbiraq.org
Babylon Bank	www.babylonbankiq.com
Iraqi Islamic Bank	www.iraqiislamicb.com
Iraqi Middle East Investment Bank	www.iraqinet.net
Rafidain Bank	www.rafidainbank.org
Trade Bank of Iraq	www.tbiraq.com
Union Bank of Iraq	www.ubiq.com
Warka Bank for Investment and Finance	www.iraqinet.net/com
Iraq Reconstruction Task Force Department of Commerce	www.export.gov/iraq
Güvenlik Hakkında Bilgi Almak için	www.travel.state.gov/iraq
Irak Haritaları ve Ülke Hakkında Bilgi Almak için	www.lib.utexas.edu/maps/iraq.html
Arab Net	www.arab.net
Gulf Construction Online	www.gulfconstructiononline.com
Gulf Industry Online	www.gulfindustryonline.com
Gulf Organization for Industrial Consulting	www.goic.org.qa
Islamic Development Bank	www.isdb.org
Middle East Business and Financial News	www.ameinfo.com
Middle East News	www.middleeastnews.com
Middle East on the Internet	www.hf.uib.no/smi/links.html

Oil and Gas News Online	www.oilandgasnewsonline.com
Trade Arabia	www.tradearabia.com
Welcome To Arab World	www.middleeastnews.com
World Bank Middle East And North AfricaIraq	www.worldbank.org/
UN Office of the Iraq Programme, OilforFood	www.un.org
BM Gıda ve Tarım Örgütü Iraq	www.fao.org
Türkiye Mühendisler Birliği	www.tmb.org.tr
Oteller	www.arabchamber.com/hotels/iraq.htm

KAYNAKÇA

- AYDIN, İ. S. (2009). 'Irak Cumhuriyeti Ülke Raporu',
Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.
- BAĞDAT BÜYÜKELÇİLİĞİ (2008). 'Irak Ülke Raporu',
Bağdat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Bağdat.
- CIA (2010). 'World Fact Book',
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, 15.03.2010.
- DEİK (2010). 'Irak Ülke Bülteni',
Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İstanbul.
- DEİK (2009). 'Komşu ve Çevre Ülkeler Anketi', İstanbul.
- DTM (2009). 'Irak Cumhuriyeti Ülke Profili',
Dış Ticaret Müsteşarlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- DTM (2010). 'Dış Ticaret Görünümü ve İstatistikler',
<http://bilgi.dtm.gov.tr>, 15.03.2010.
- ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT (2008).
'Iraq Country Profile', <http://countryanalysis.eiu.com/>, 10.03.2010.
- ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT (2009a).
'Unit Country Views Wire', <http://countryanalysis.eiu.com/>, 10.03.2010.
- ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT (2009b).
'Iraq Main Country Report', <http://countryanalysis.eiu.com/>, 10.03.2010.
- ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT (2009c).
'Iraq Country Report', <http://countryanalysis.eiu.com/>, 10.03.2010.
- IRAK ULUSAL YATIRIM KOMİSYONU (2010).
'Iraq by Sectors', <http://www.investpromo.gov.iq/index.php?id=19>,
08.03.2010

İGEME (2010). ‘Pazar Araştırmaları’,
<http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-sektor.cfm>,09.03.2010.

KOÇAK, H.G. (2010). ‘Irak Ülke Raporu’,
Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara

KÖKÇE, R. (2005). ‘1994 – 2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

TİM (2010). ‘Sektör Bazında Ülke Rakamları’,
Türkiye İhracatçılar Meclisi, İstanbul.

TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ (2005).
‘Irak’ta Savaş ve Sağlık’, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.